

НУБІП України

НУБІП України

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

10.02. – МКР. 1617 «С» 2023.01.31 010 ПЗ

НУБІП України

СТЕЦІАНЮК ОЛЕКСАНДР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

2023 р.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ
Гуманітарно-педагогічний факультет

УДК 005:373.5.091.2

ПОГОДЖЕНО
Декан
гуманітарно-педагогічного факультету

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач кафедри управління та
освітніх технологій

Інна САВИЦЬКА

(підпис)

Сергій КУБЦЬКИЙ

(підпис)

«   » 2023 р.

«   » 2023 р.

МАГІСТЕРСЬКА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Управління системою виховної роботи закладу
загальної середньої освіти»

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Освітня програма «Управління навчальним закладом»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Гарант освітньої програми
к. пед. н., доцент

Василь БАЗЕЛЮК

(підпис)

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи
к. п. н., доцент

Василь БАЗЕЛЮК

(підпис)

Виконав

Олександр СТЕПАНЮК

(підпис)

Київ – 2023

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри управління та
освітніх технологій

к. пед. н., професор

Сергій КУБЦЬКИЙ

2023 р.

ЗАВДАННЯ

ДО ВИКОНАННЯ МАГІСТЕРСЬКОЇ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТУ

Степанюку Олександрю Олександровичу

Спеціальність 073 «Менеджмент»

Освітня програма «Управління персоналом»

Орієнтація освітньої програми освітньо-професійна

Тема магістерської кваліфікаційної роботи: «Управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти»

затверджена наказом ректора НУБіП України від 31.01.2023 р. № 1617 «С»

Термін подання завершеної роботи на кафедру

2023.11.01

(рік, місяць, число)

Вихідні дані до магістерської кваліфікаційної роботи: 1) нормативно-правові акти України; 2) вітчизняні та зарубіжні інформаційні джерела; 3) статистична звітність Національної академії наук України; 4) матеріали Національної академії наук України.

Перелік питань, що підлягають дослідженню:

1. Теоретичні засади формування та реалізації кадрової політики організації.
2. Аналіз особливостей формування та реалізації кадрової політики організації.
3. Напрямки вдосконалення формування та реалізації кадрової політики організації.

Дата видачі завдання «22» жовтня 2022 р.

Керівник магістерської кваліфікаційної роботи

Василь БАЗЕЛЮК

(підпис)

Завдання прийняв до виконання

Олександр СТЕПАНЮК

(підпис)

РЕФЕРАТ

магістерської кваліфікаційної роботи

«Управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти»

здобувача другого (магістерського) рівня вищої освіти

гуманітарно-педагогічного факультету

спеціальності 073 «Менеджмент»

освітньо-професійної програми «Управління навчальним закладом»

Національного університету біоресурсів і природокористування України

Степанюка Олександра Олександровича

Магістерська кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів,

висновків та списку використаних джерел. Зміст магістерської кваліфікаційної

роботи викладено на 94 сторінках друкованого тексту, магістерська робота

містить 4 таблиці і 4 рисунки. Список використаних джерел включає 86 найменувань.

У першому розділі магістерської кваліфікаційної роботи висвітлено

теоретичні засади управління системою виховної роботи закладу загальної

середньої освіти, розкрито сутність і зміст проблеми дослідження, розглянуто

основні поняття з теми дослідження. Охарактеризовано методи та засоби

управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти,

спрямованої на забезпечення ефективної діяльності та досягнення мети.

Другий розділ присвячено аналізу системи ефективності виховної роботи

закладу загальної середньої освіти №80 м. Києва. Охарактеризовано практичну

виховну діяльність, в результаті якої було виявлено, що заклад, у своїй діяльності

і в межах повноважень керується Законами України «Про Освіту», «Про загальну

середню освіту», Концепцією національно-патріотичного виховання дітей і

молоді, основними аспектами Концепції реалізації державної політики у сфері

реформування загальної середньої освіти «Нова українська

школа», Методичними рекомендаціями щодо національно-патріотичного

виховання у загальноосвітніх навчальних закладах, Програми «Основних орієнтирів виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» (Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 року № 1243), листом Міністерства освіти України від 10.08.2022 року №1/9105-22 «Щодо організації виховного процесу в закладах освіти 2022-2023 н.р.».

Проведено аналіз процесу управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти №80 м. Києва та визначено її результативність.

У третьому розділі окреслено напрямки удосконалення управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти та схарактеризовано шляхи і методи її удосконалення. Результати дослідження систематизовано, узагальнено та зроблено висновки, які висвітлено у даному розділі.

Ключові слова: формування, реалізація, працівник, кадрова політика, удосконалення, організація.

ЗМІСТ

ВСТУП.....7

РОЗДІЛ 1. УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА....10

1.1. Система виховної роботи закладу загальної середньої освіти: сутність, зміст і структура.....10

1.2. Управління системою виховної роботи закладу середньої освіти.....23

Висновки до розділу 1.....32

РОЗДІЛ 2. ХАРАКТЕРИСТИКА УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ № 80.....33

2.1. Особливості системи виховної роботи закладу загальної середньої освіти №80 м. Києва.....33

2.2. Управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти №80 м. Києва та його специфіка.....49

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....65

3.1. Шляхи і методи удосконалення управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти.....65

3.2. Методичні рекомендації щодо удосконалення управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти.....78

ВИСНОВКИ.....96

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....101

ДОДАТКИ.....110

ВСТУП

НУБІП України

Сучасний заклад загальної середньої освіти вимагає докорінного переосмислення усієї системи виховання, оновлення змісту, форм і методів духовного становлення особистості на основі гуманізації життєдіяльності учня,

НУБІП України

створення умов для самореалізації у різних видах творчої діяльності. Головною метою виховання особистості є підготовка учнів до повноцінного суспільного життя, яке передбачає виконання ролей громадянина, трудівника, громадського

НУБІП України

діяча, сім'янина, товариша. Виховання учнів у сучасному закладі загальної

НУБІП України

середньої освіти здійснюється в контексті громадянської і загальнолюдської культури, охоплює весь навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і

держави.

НУБІП України

В Україні історично склалася своя система виховання, яка максимально враховує національні риси і самобутність українського народу. Головною метою національного виховання на сучасному етапі, як зазначено у Концепції національного виховання, є передача молодому поколінню соціального досвіду,

НУБІП України

багатства духовної культури народу, його національної ментальності, своєрідності погляду і на цій основі формування особистісних рис громадянина

НУБІП України

України, які включають в себе національну самосвідомість, розвинені духовність, моральну, художньо-естетичну, правову, трудову, розумову, фізичну, екологічну культуру, розвиток індивідуальних здібностей і таланту.

НУБІП України

Отже, виховна діяльність школи має бути зорієнтована на забезпечення школяра усіма необхідними знаннями, вміннями, навичками суспільного досвіду й поведінки, притаманним молодій людині української держави.

НУБІП України

Загальні питання теорії і практики виховної роботи відображено в дослідженнях А. Алексюка, І. Беха, С. Гончаренка, Г. Васяновича, О. Духновича,

НУБІП України

І. Зязюна, Н. Нічкало, Б. Ступарика, В. Сухомлинського, О. Сухомлинської, З. Тимошенко та ін. Проблема виховної роботи присвячено наукові праці таких вчених, як І. Бех, Г. Беєленька, З. Борисова, Н. Кот, Н. Кривошея, М. Машовець

та ін. Методику організації виховної роботи в сучасному закладі освіти досліджували О. Біда, Л. Кондрашова, Ф. Лаврентьєва, Н. Зеленкова та ін. Формам виховної роботи в закладах загальної середньої освіти присвячено праці П. Байбородова, П. Рожкова, Н. Яременко та ін. Класифікацію форм виховної

роботи з дитячим колективом здійснили Є. Титова, С. Полянова, М. Рожкова та ін.

Проте, в науковій літературі недостатньо висвітлено сутність та роль системи виховної роботи та управління системою виховної роботи в закладі загальної середньої освіти як основи формування стратегії управління

педагогічним і учнівським колективами. Недостатньо досліджені питання, пов'язані з визначенням специфіки формування та реалізації системи виховання в умовах мінливого конкурентного середовища. З огляду на це, виникає необхідність більш детально дослідити управління системою виховної роботи

закладу загальної середньої освіти, то актуальність зазначених питань зумовила вибір теми дослідження та його практичне значення.

Метою дослідження є обґрунтування теоретичних засад управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти та розроблення практичних рекомендацій спрямованих на її удосконалення.

В рамках поставленої мети визначено наступні завдання:

- визначити сутність, зміст і структуру системи виховної роботи закладу загальної середньої освіти;

- розкрити зміст управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти;

- охарактеризувати систему виховної діяльності в закладі загальної середньої освіти №80 м. Києва;

- проаналізувати специфіку та ефективність управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти №80 м. Києва;

- розробити шляхи, методи та рекомендації щодо удосконалення управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти.

Об'єкт дослідження – система виховної роботи.

Предмет дослідження – управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти.

Методи дослідження: Методологічною основою магістерської роботи є загальнотеоретичні та специфічні методи наукового пізнання: системний аналіз та синтез; метод узагальнення; метод порівняння; метод структурування; методи математичної статистики та ін.

Інформаційною базою дослідження є Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», нормативно-правові акти України, вітчизняні і зарубіжні інформаційні джерела, річні звіти і первинна документація закладу загальної середньої освіти №80 м. Києва», а також результати опитування та власних спостережень.

Практичне значення одержаних результатів полягає у обґрунтуванні шляхів і методів та розробці рекомендацій, спрямованих на вдосконалення управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків.

Зміст магістерської кваліфікаційної роботи викладено на 94 сторінках друкованого тексту, магістерська робота містить 4 таблиці і 4 рисунки. Список використаних джерел включає 86 найменувань.

РОЗДІЛ 1.

СИСТЕМА ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

1.1. Система виховної роботи закладу загальної середньої освіти: сутність, зміст і структура

Процес становлення незалежної демократичної України з її прагненням стати повноправним членом європейської спільноти передбачає всебічне утвердження в суспільному та індивідуальному бутті цивілізованого життя на основі загальнолюдських цінностей та духовних, моральних і культурних засад життя українського народу. Тому мета сучасного освітнього процесу – не тільки сформувати необхідні компетенції, надати ґрунтовні знання з різних предметів, а й формувати громадянина, патріота; інтелектуально розвинену, духовно і морально зрілу особистість, готову протистояти асоціальним впливам, вправлятися з особистими проблемами, творити себе і оточуючий світ.

Виховання учнів у сучасному закладі загальної середньої освіти здійснюється в контексті громадянської і загальнолюдської культури, охоплює весь навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і держави. На сучасному етапі модернізації освіти України виникає потреба переосмислення виховної стратегії, зміни парадигми виховання, побудови цілісної виховної системи та забезпечення ефективного управління її становленням і розвитком.

Наукові основи становлення та розвитку виховних систем закладів загальної середньої освіти висвітлено у працях І. Єрмакова, В. Караківського, Л. Новикової, Н. Селіванова, Г. Сороки, В. Созонова, Є. Степанова та ін. [32; 61].

На думку основоположника загальної теорії систем (General System Theory) Людвіга фон Бергаланфі «Системи всюди й існує глибинна спільність їх поведінки... в останні десятиліття «система» стала ключовим поняттям в науковому дослідженні» [7, с. 134]. Науковець визначав систему як сукупність взаємодіючих елементів, що знаходяться у певних відносинах один з одним та

середовищем [7]. Водночас, А. Макаренко стверджував, що саме «...система є ключовим поняттям у педагогіці майбутнього» [89, с. 375–376]. Ми поділяємо точку зору науковців, зокрема, Г. Костюка про те, що «виховання за своєю суттю – це керівництво індивідуальним становленням людської особистості» [4, с. 308].

Відповідно, актуалізується проблема управління цілісною виховною системою сучасного закладу загальної середньої освіти з урахуванням специфічних особливостей його розвитку.

Розглянемо визначення поняття «система», «система виховної роботи», «виховна система закладу загальної середньої освіти».

Термін «система» широко вживаний як у науковій літературі, так і в повсякденному житті. Система (гр., утворення, складення): 1. Порядок, зумовлений правильним розташуванням частин, стрункий ряд, зв'язане ціле. 2. Сукупність принципів, покладених в основу певного вчення [35].

Під системою розуміють сукупність об'єктів, розглядувану як єдине ціле [57].

Система внутрішньовпорядкована структура елементів, яка становить цілісність, сукупність організаційних засад, норм та правил, обов'язкових для певної галузі (напр., фінансова с., с. освіти); сукупність способів дії (метод) [64].

Виховна система школи – це спосіб життя учнівського колективу, всі сторони якого підлягають певним цілям і забезпечують у процесі свого функціонування досягнення заданого результату – певних меж розвитку й моральних якостей особистості [29].

Виховна система школи – це цілісна структура, яка сприяє успішній діяльності виховання. У школі відбувається моральне становлення учнів, формування в них творчого мислення, відповідальності. На сьогоднішній день в школі склалася система виховної роботи, яка на принципах гуманізму, демократизму, єдності сім'ї та школи, спадкоємності поколінь забезпечує здійснення національного виховання, спонукає до утвердження педагогіки особистості, сприяє формуванню в учнів навичок самоосвіти, самоаналізу,

допомагає учням розвивати індивідуальні здібності, творчі задатки, самовизначитись та самореалізуватися.

Виховна система — це цілісний організм, який виникає у процесі інтеграції основних компонентів виховання (мета, суб'єкти виховання, їх діяльність, спілкування, відносини, кадровий потенціал, матеріальна база), що сприяє духовному розвитку і саморозвитку особистості, створенню своєрідного, за визначенням К. Ушинського, «духу школи» [58].

Виховна система закладу загальної середньої освіти — це спосіб життя учнівського колективу, всі сторони якого підлягають певним цілям і забезпечують у процесі свого функціонування досягнення заданого результату — певних меж розвитку й моральних якостей особистості [21].

Виховну систему школи визначають як комплекс цілей, діяльності щодо їх реалізації, взаємин, що виникають в процесі діяльності між її учасниками, управлінських дій педагогів та учнів, впливу соціального, предметного і природного середовища.

Рис. 1.1. Модель виховної системи закладу загальної середньої освіти

У центрі виховного процесу є особистість — її нахили, здібності, потреби, інтереси, соціальний досвід, самосвідомість, характер. Уся виховна робота закладу загальної середньої освіти спрямована на кінцевий результат — випускника, який повинен володіти наступними якостями, вміннями.

НУ

НУ

НУ

Система виховної роботи

Виховна робота

Поважай чуже Я, як своє

Я – творча особистість

Я – відповідальний

Я через мене

Я частина світу

Я + родина МІ

Я соню, мажу та буду!

Рис. 1.2. Система виховної роботи закладу загальної середньої освіти

Основна увага приділяється формуванню громадянина-патріота України, створенню умов для самореалізації особистості учня, відповідно до його здібностей, виховання громадянина з демократичним світоглядом і культурою, формування в учнів свідомого ставлення до свого здоров'я, належних гігієнічних навичок і засад здорового способу життя.

Виховна система закладу загальної середньої освіти розробляється відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту», Конвенції ООН про права дитини, Статуту школи. Концепцію системного підходу до виховання А.С. Макаренка характеризує так: «Справжня суть виховної роботи... полягає зовсім не у ваших розмовах з дитиною, не в безпосередньому вашому впливові на дитину, а... в організації життя дитини».

Сучасні науковці розглядають виховну систему як цілісний організм, який виникає у процесі інтеграції основних компонентів виховання (мета, суб'єкти виховання, їх діяльність, спілкування, відносини, кадровий потенціал, матеріальна база), що сприяє духовному розвитку і саморозвитку особистості, створенню своєрідного, за визначенням К. Ушинського, «духу школи» [13]. Виховну систему школи визначаємо як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених основних компонентів (виховна мета, цілі, завдання, суб'єкти,

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

діяльність і спілкування, взаємини, взаємодія, життєвий простір), яка становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості. У структурі виховної системи науковці виокремлюють, зокрема, дидактичну систему, систему виховної роботи та систему управління.

Дидактична система охоплює навчальну діяльність учнів і методичну – учителів. Під системою виховної роботи розуміють систему взаємопов'язаних виховних заходів.

Система управління включає необхідний набір функцій, спрямованих на підтримання, функціонування і розвиток системи [22]. Для побудови виховної системи необхідно, насамперед, сукупність цілей, які усвідомлені та сприйняті педагогічним колективом. Досить часто педагогічні колективи визначають, що вони збираються створювати і як це зробити, але найважливішим є питання

заради чого створюється виховна система. Таким чином, виховна система школи виступає в якості найважливішої мети педагогічного колективу. Досягнення даної мети відповідає специфічна діяльність (організаційна, педагогічна, управлінська) яку здійснює керівник навчально-виховного закладу, директор школи. Його особистість, ділові, професійні людські якості, авторитет – має

вагоме значення, особливо на початковій стадії становлення виховної системи. Створення та функціонування системи потребує максимальної активності і узгодженості всіх сил, що беруть участь у вихованні. Особливо важлива активність учнів, усвідомлення ними мети, завдань, провідних ідей системи.

Досягненню даної мети відповідає специфічна діяльність (організаційна, педагогічна, управлінська) яку здійснює керівник навчально-виховного закладу, директор школи. Його особистість, ділові, професійні людські якості, авторитет – має вагоме значення, особливо на початковій стадії становлення виховної системи. Створення та функціонування системи потребує максимальної

активності і узгодженості всіх сил, що беруть участь у вихованні. Особливо важлива активність учнів, усвідомлення ними мети, завдань, провідних ідей системи.

Розглянемо основні компоненти виховної системи. Виховна система закладу загальної середньої освіти включає: комплекс виховних цілей; спільність людей, що їх реалізують; мережу відносин, що складається між учасниками цієї діяльності, а також ту частину навколишнього середовища, яка освоєна закладом для реалізації прийнятих цілей.

Завдання виховної системи:
виховувати дитину як громадянина країни, національно свідомого, життєво і соціально компетентного, здатного здійснювати самостійний вибір і приймати відповідні рішення у життєвих ситуаціях.

сприяти зростанню творчого духовного потенціалу особистості, розкриттю здібностей на кожному з виховних етапів.
розвивати дитяче самоврядування як осередок самореалізації громадянського виховання.

стимулювати саморозвиток, самовиховання, самоосвіту учнів та розвиток їх життєтворчої компетентності через участь у реалізації проєктів соціального та благодійного напрямків.
створювати умови для розвитку життєтворчої компетентності учнів.

впроваджувати оптимальні методів, форм, засобів, що сприяють формуванню в учнівській молоді основ життєтворчості розширення можливостей компетентного вибору особистістю свого життєвого шляху [78].

Для реалізації цих завдань у закладі загальної середньої освіти розроблений план виховної роботи навчального закладу та окремі плани, які були затверджені на засіданнях методичних об'єднань класних керівників. Ці плани охоплюють всі напрямки виховання: патріотичне, правове, моральне, художньо-естетичне, трудове, фізичне, екологічне, превентивне та включають у себе календарні, традиційні шкільні свята, заходи, конкурси, міські та районні заходи щодо втілення національної програми «Діти України», «Комплексної

програми профілактики злочинності і бездоглядності», «Програми профілактики ВІЛ-інфекції», «Національної програми відродження та розвитку українського

козацтва» заходи щодо зміцнення моральності та утвердження здорового способу життя та ін.

Виховна система закладу загальної середньої освіти базується на принципах, що визначають основні вимоги до процесу виховання особистості учня, до його змісту, організацій, форм, методів та прийомів.

Принципи виховної системи закладу загальної середньої освіти [47]:

- принцип гуманізації і демократизації виховного процесу,
- принцип зв'язку виховання з реальним життям,
- виховання особистості в колективі в ході спільної діяльності,
- єдність вимог і поваги до особистості,
- послідовність, систематичність і єдність виховних впливів.

Виховна робота реалізується за такими напрямками:

- Виховання громадянської свідомості через учнівське самоврядування, формування активної життєвої позиції.

- Виховання правової культури та профілактика правопорушень.
- Фізичне виховання та пропаганда здорового та безпечного способу життя. Психологічна підтримка учнів та вихованців.

- Національно-патріотичне виховання.

- Еколого-натуралістичне виховання, краєзнавство

- Моральне виховання.

- Родинне виховання.

- Художньо-естетичне виховання.

- Розвиток творчих здібностей учнів.

Система виховної роботи закладу загальної середньої освіти забезпечує:

- активне залучення до процесу виховання батьківської громадськості;

- організацію методичної роботи з актуальних проблем виховання з педагогами, класними керівниками;

- розвиток активності школярів у різних видах діяльності та творчий розвиток здібностей, інтересів особистості у позанавчальній діяльності;

• згуртування учнівських колективів навколо організації колективних творчих справ, участь у проєктах;

• соціальну захищеність і підтримку учнів;

• співпрацю з дитячими молодіжними та громадськими організаціями,

об'єднаннями, колективами;

• співробітництво з правоохоронними органами, соціальними службами з питань організації правової освіти, профілактичної роботи серед школярів;

• концентрацію сил педагогічного колективу за пріоритетними

напрямами виховної роботи.

Система виховної роботи спрямована на створення умов для розвитку для самореалізації особистості кожного учня. Пошук сучасних шляхів і засобів виховання школярів здійснюється на засадах педагогіки творчості і становить одну із найактуальніших проблем навчально-виховного процесу.

Серцевиною виховного процесу є особистість: її нахили, здібності, потреби, інтереси, соціальний досвід, самовідданість, характер.

Результатом виховної діяльності закладу є створення сучасної моделі

випускника – людини, готової до самоосвіти, самовизначення та самореалізації

у дорослому житті.

Для керування виховним процесом в школі створюються методичні об'єднання класних керівників.

Методичне об'єднання класних керівників – структурний підрозділ

внутрішньошкільної системи управління виховним процесом, який координує науково-методичну та організаційну роботу класних керівників.

Основні завдання шкільного методичного об'єднання класних керівників [17]:

• підвищення теоретичного, науково-методичного рівня підготовки

класних керівників із питань психології та педагогіки;

• забезпечення виконання єдиних принципів підходів до виховання й соціалізації учнів;

• озброєння класних керівників сучасними виховними технологіями та знанням сучасних форм і методів роботи;

• вивчення, узагальнення та використання передового педагогічного досвіду роботи класних керівників;

• координування планування, організації та педагогічного аналізу виховних заходів класних колективів;

• сприяння становленню й розвитку системи виховної роботи класних керівників.

Функції методичного об'єднання класних керівників:

• організує колективне планування і колективний аналіз життєдіяльності класних колективів;

• координує виховну діяльність класних колективів та організує їхню взаємодію в педагогічному процесі;

• планує і постійно коригує принципи виховання та соціалізації учнів;

• організує вивчення та запровадження класними керівниками сучасних технологій виховання, форм і методів виховної роботи;

• обговорює соціально-педагогічні програми класних керівників і творчих груп педагогів, матеріалами узагальнення передового досвіду роботи

класних керівників, матеріалами атестації класних керівників;

• оцінює роботу членів об'єднання, клопочеться перед адміністрацією закладу загальної середньої освіти про заохочення класних керівників [73].

Структура виховної роботи закладу загальної середньої освіти включає в себе і взаємодію закладу з найближчим до неї середовищем на рівні сімей учнів:

з батьками й особами, що їх замінюють, акцентуючи увагу на питаннях соціалізації дітей і молоді в тому чи іншому аспекті.

Серед виховних напрямів сьогодні найбільшої актуальності набуває національне та патріотичне виховання як основоположні, що відповідають

нагальним вимогам та викликам сучасності, закладають підвалини для формування свідомих нинішніх і прийдешніх поколінь.

Национальне виховання – це система поглядів, переконань, традицій, звичаїв, створена впродовж віків українським народом і покликана формувати ціннісні орієнтири молоді. Головна мета національного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення культури міжнародних взаємин, формування у молоді особистісних рис громадян Української держави.

Виховання національної свідомості передбачає усвідомлення молоддю своєї етнічної спільності, національних цінностей (мови, території, культури), відчуття своєї причетності до розбудови національної державності, патріотизм, що сприяє утвердженню власної національної гідності, внутрішньої свободи, гордості за свою землю. Національна ідея має бути не просто атрибутом національної свідомості, а поштовхом до практичних справ, як було у кращих синів і дочок нашого народу споконвіку.

Сучасна молодь не може самостійно визначитись в різноманітних політичних, соціальних, економічних, морально-етичних напрямках. Під словом «молодь» ми повинні вбачати своїх дітей, а методику виховання молоді ототожнювати з вихованням власних. І щоб змінити становище на краще, нам, педагогам, необхідно зрозуміти, що не можна за короткий час змінити молодь, не змінивши суспільство. Давні мудреці говорили: «Оглядаючись в минуле – зніми капелюха, заглядаючи в майбутнє – засукай рукава». Отже, сьогодні потрібно «засукати рукава» і шукати нові підходи національного виховання та формування патріотизму як базової якості особистості.

Ідеалом виховання виступає всебічно та гармонійно розвинений національно свідомий, високоосвічений, життєво компетентний громадянин, здатний до саморозвитку та самовдосконалення. Без любові до Батьківщини, готовності примножувати її багатства, оберігати честь і славу, а за необхідності – віддати життя за її свободу і незалежність, людина не може бути громадянином.

Змістове наповнення основних орієнтирів виховання передбачає формування цінностей і ставлень особистості до себе і людей, суспільства і держави, природи і здоров'я, праці та мистецтва [37].

Ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави виявляється у патріотизмі, правосвідомості, політичній культурі та культурі міжетнічних відносин.

Ціннісне ставлення до людей виявляється у моральній активності особистості, прояві відповідальності, чесності, працелюбності, справедливості, гідності, милосердя, толерантності, совітливості, терпимості до іншого,

доброзичливості, готовності допомогти іншим, обов'язковості, добросовісності, ввічливості, делікатності, тактовності; вмінні працювати з іншими; здатності прощати і просити пробачення, протистояти виявам несправедливості,

жорстокості. Показник моральної вихованості особистості — це єдність моральної свідомості та поведінки, єдність слова і діла, наявність активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції.

Ціннісне ставлення до природи формується у процесі екологічного виховання і виявляється у таких ознаках: усвідомленні функцій природи в житті людини та її самоцінності; почутті особистої причетності до збереження

природних багатств, відповідальності за них; здатності особистості гармонійно співіснувати з природою; поводитися компетентно, екологічно безпечно; критичній оцінці споживацько-утилітарного ставлення до природи, яке

приводить до порушення природної рівноваги, появи екологічної кризи; вмінні протистояти проявам такого ставлення доступними способами; активній участі у практичних природоохоронних заходах; здійсненні природоохоронної діяльності з власної ініціативи; посиленому екологічному просвітництві.

Ціннісне ставлення до природи і сформована на його основі екологічна культура є обов'язковою умовою сталого розвитку суспільства, узгодження економічних, екологічних і соціальних чинників розвитку.

Ціннісне ставлення до мистецтва формується у процесі естетичного виховання і виявляється у відповідній ерудиції, широкому спектрі естетичних

почуттів, діях і вчинках, пов'язаних з мистецтвом. Особистість, якій властиве це ставлення, володіє системою елементарних мистецьких знань, адекватно сприймає художні твори, здатна збагнути та виразити власне ставлення до мистецтва, прагне та вміє здійснювати творчу діяльність у мистецькій сфері.

Ціннісне ставлення до праці є визначальною складовою змісту виховання особистості, що спрямована на формування у неї розуміння особистої значущості праці як джерела саморозвитку і самовдосконалення. Ціннісне ставлення до праці, складний змістовно-синтегичний компонент особистості, який включає в себе ставлення дітей та учнівської молоді до праці як однієї з

важливих життєвих потреб, почуття задоволеності працею й наявності сукупності найважливіших моральних якостей, що визначають ставлення до трудової діяльності загалом (працьовитість, відповідальність).

Ціннісне ставлення до себе передбачає сформованість у зростаючої особистості вміння цінувати себе як носія фізичних, духовно-душевних та соціальних сил. Воно є важливою умовою формування у дітей та учнівської молоді активної життєвої позиції.

Ціннісне ставлення до свого фізичного "Я" — це вміння особистості оцінювати свою зовнішність, тілобудову, поставу, розвиток рухових здібностей, фізичну витривалість, високу працездатність, функціональну спроможність, здатність відновлювати силу після фізичного навантаження, волевовільні риси, ставову належність, гігієнічні навички, корисні звички, стан свого здоров'я та турбуватися про безпеку власної життєдіяльності, вести здоровий спосіб життя, активно відпочивати.

Ціннісне ставлення до свого психічного "Я" передбачає вихованість у дітей та учнівської молоді культури пізнання власного внутрішнього світу — думок, переживань, станів, намірів, прагнень, цілей, життєвих перспектив, ідеалів, цінностей, ставлень. Важливо навчити зростаючу особистість сприймати себе такою, якою вона є, знати свої позитивні і негативні якості, сприяти формуванню у неї реалістичної Я-концепції, готовності та здатності до самовдосконалення, конструктивної самокритичності.

Ціннісне ставлення до свого соціального "Я" виявляється у таких ознаках: здатності орієнтуватися та пристосовуватися до нових умов життя, конструктивно на них впливати; визначенні свого статусу в соціальній групі, налагодженні спільної праці з дорослими та однолітками; вмінні запобігати конфліктам, справедливому і шляхетному ставленні до інших людей; позиції активного суб'єкта громадянського суспільства, який може і має впливати на долю країни.

У процесі виховання класний керівник (вихователь) керується особистісно орієнтованим підходом до здібностей, нахилів кожної дитини учня, тим самим створюючи умови для саморозвитку, самовдосконалення, самореалізації на основі національних та загальнолюдських цінностей.

Виховання учнів реалізується у процесі організації [12]:

- навчально-виховної діяльності;
- позаурочної та позакласної діяльності;
- позацільової освіти;
- роботи органів учнівського самоврядування;
- взаємодії з батьками, громадськими організаціями, державними установами.

З цією метою створюються відповідні психолого-педагогічні умови у навчальному закладі, а саме:

- відповідність виховної практики засадам особистісно орієнтованої та гуманістичної парадигми освіти;
- ставлення до особистості дитини як до суб'єкта виховання;
- перцептивна, комунікативна, інтерактивна взаємодія всіх суб'єктів виховного процесу;
- створення необхідних умов для розвитку творчого потенціалу особистості, перспектив її саморозвитку в колективі;
- захист і підтримка інтересів особистості дитини;
- самоідентифікація та суспільно-значиме особистісне самовизначення дитини;

- стимулювання ініціативності та життєвої активності дитини;
- створення і набуття практичних навичок, необхідних для особистісної гармонізації;
- інтеграція виховних впливів освітнього середовища;
- практичне спрямування виховного процесу навчального закладу;
- культивування цінностей особистості.

Таким чином, система виховної роботи спрямована на створення умов для розвитку для самореалізації особистості кожного учня. Пошук сучасних шляхів і засобів виховання школярів здійснюється на засадах педагогіки творчості і становить одну із найактуальніших проблем навчально-виховного процесу.

Серцевиною виховного процесу є особистість: її нахили, здібності, потреби, інтереси, соціальний досвід, самовідданість, характер.

Результатом виховної роботи закладу освіти є підготовка випускника – людини, готової до самоосвіти, самовизначення та самореалізації у дорослому житті.

1.2. Управління системою виховної роботи закладу середньої освіти

Проблема управління виховною роботою в закладі загальної середньої освіти є однією з найактуальніших. У процесі управління керівники, педагоги ведуть активну роботу з виховання учнів, спрямовують та формують бачення оточуючої дійсності, моральні цінності, враховуючи при цьому вікові та індивідуальні особливості кожного учня.

Загальноприйнятим є визначення поняття «управління» як процесу переведення системи з одного якісного стану в інший у відповідності з метою управління. Дослідження різноманітних аспектів забезпечення управлінської діяльності здійснено у роботах науковців, зокрема, В. Бондаря, Л. Даниленко, Г. Єльнікової, Л. Карамушки, Л. Калініної, В. Крижко, І. Кудінча, В. Маслова, Л. Онищук, С. Хрикова та ін. Сучасний процес управління виховною роботою в Україні й за кордоном розглядали Т. Дем'янчук, Р. Кнушевицька, О.

Селівестрова. Окремі аспекти, що забезпечують якісне управління виховною роботою, аналізували Л. Качинська, І. Погоріла.

УПРАВЛІННЯ ВИХОВНОЮ РОБОТОЮ

Рис 1.3. Управління виховною роботою в ЗСЗО

Управління розвитком виховної системи здійснюється завдяки конкретизації мети, цілей виховання, розширення основних видів життєдіяльності, запровадження інновацій у виховний процес, удосконалення діяльності підсистем, взаємодії з середовищем.

Науковці виокремлюють основні етапи розвитку виховної системи, зокрема [67]:

- етап становлення системи;
- етап відпрацювання структури системи змісту життєдіяльності колективу;
- етап остаточного формування системи;
- етап оновлення, перебудови системи [67].

Загалом, на етапі становлення системи взаємодія з середовищем досить часто має стихійний характер, відсутнє цілеспрямоване освоєння середовища. В управлінні розвитком системи переважають організаційні аспекти, відсутня

єдність педагогічних дій.

Етап вдосконалення структури системи і змісту життєдіяльності колективу характеризується залученням більшої кількості її учасників до управління

Управлінська діяльність базується на співпраці, взаємоповазі та відповідальності дорослих і учнів.

На етапі остаточного формування системи адміністративно-наказові форми практично зникають з арсеналу керівництва. Зростає інтенсивність процесів самоуправління та саморегуляції діяльності системи. Зазначимо, що в

управлінні розвитком системи керівництво школи, педагоги не повинні чинити

тиск на природо-відповідну життєдіяльність школи

Етап оновлення, перебудови системи відбувається на основі створення інноваційних умов для діяльності, творчості, зміни лідерів; удосконалення

управління шляхом демократизації та гуманізації. Особлива роль в оновленні,

удосконаленні виховної системи належить керівнику навчального закладу, який генерує ідеї, організує їх виконання та відповідає за взаємодію підсистем у структурі системи, стан стосунків у колективі, здійснює чітке регулювання діяльності всіх компонентів виховної системи.

Рис. 1.2. Модель управління виховним процесом у ЗССО

Отже, можемо стверджувати, що виховання особистості ефективно здійснюється в навчальних закладах, де створена та функціонує цілісна виховна система. Усвідомлене формування та розвиток виховної системи потребує результативної управлінської діяльності на всіх етапах становлення та розвитку системи. До перспективних напрямів досліджень даної проблематики належить, зокрема, вивчення потенціалу виховної системи, науково-методичного забезпечення управління виховною системою школи.

Організація управління виховною роботою потребує системної та послідовної взаємодії всіх суб'єктів управління, зокрема директора, заступника директора з виховної роботи, педагогів, класних керівників та ін. Умовою успішного управління виховною роботою закладу освіти є узгодженість структури кожного виховного заходу, вмiле поєднання всіх напрямків роботи школи з роботою соціально-психологічних служб, бібліотек, гуртків, факультативів, спортивних секцій, ради школи, батьківських комітетів різних класів та громадськості. Над виховною програмою навчального закладу працює спеціально створена творча група педагогічних працівників, представників батьківських комітетів та керівників місцевих громадських об'єднань. Кожна виховна програма розрахована на п'ять років та складається з двох частин:

основна – що визначає стратегічні завдання у вихованні, та допомiжна, або змінна – що відображає вимоги суспільства до виховної роботи закладу освіти. Її можна визначити лише на кожен навчальний рік зокрема. Також до планування виховної роботи входять спеціальні програми, які доповнюють і конкретизують виховну роботу різних типів навчальних закладів. Відповідно, долучають виховну роботу з деякими категоріями учнів, це – учні, що мають особливі потреби, учні-інваліди, учні, схильні до девіантної поведінки. Ці програми можуть бути призначені для формування та розвитку тих чи інших ціннісних орієнтацій в учнів у залежності від особистості на яку спрямований процес виховання (наприклад – програма виховання поваги до національного українського мистецтва). Контроль є невід'ємною, органічною частиною управлінського циклу, бо передбачає отримання інформації про

результативність проведеної роботи. Залежно від мети, контроль складається з: планування, підготовки, збору матеріалу про стан виховної роботи, аналізу проведених заходів, формулювання позитивних чи негативних висновків, розробки рекомендацій, доведення висновків до вихованців, визначення термінів виконання тих чи інших пропозицій. Заступник директора з виховної роботи

застосовує як традиційні, так і нетрадиційні форми контролю: спостереження, аналіз виховних заходів, індивідуальні бесіди, анкетування вчителів, тестування, вивчення шкільної документації, вивчення результатів діяльності учнів, конкурсів, змагань, завдання творчого характеру, врахування громадських поглядів, поради батьківських комітетів. Отже, контроль виступає як необхідний засіб для підвищення якості навчально-виховного процесу [82].

Підкреслимо, що управління виховною роботою у закладі загальної середньої освіти – це послідовна системна та розгалужена робота адміністрації школи, класних керівників, організаторів гурткової роботи, спортивних секцій, працівників бібліотеки, позашкільних установ, громадськості, батьківського комітету школи та ін. на створення системи організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних, правових, культурно-просвітницьких та військово-соціальних заходів, спрямованих на формування і розвиток найкращих якостей особистості учня.

Управління виховною системою закладу загальної середньої освіти – це складний і динамічний процес, який включає постановку мети і завдань, вивчення і аналіз рівня навчально – виховної роботи школи, ефективного використання засобів навчання і виховання, координації зусиль усього педагогічного колективу й управлінського персоналу, спрямованих на забезпечення всебічного розвитку особистості учня.

У нашій школі можна виділити кілька рівнів лінійного управління, що виступають як ієрархічна система [45].

Перший рівень цієї системи забезпечує директор. Як єдиначальник він підбирає і розставляє кадри, здійснює внутрішній контроль, надає допомогу учнівському колективу, організовує роботу з батьками, звітує про роботу

навчального закладу. Керує він через своїх заступників, педагогічний колектив, батьків та учнівське самоврядування, а часто спираючись на принцип колегіального управління, і через педагогічну раду, оперативні наради.

Другий рівень управління - заступники директора, які реалізують управлінські рішення згідно з координаційним розподілом обов'язків між адміністративними працівниками.

Третій рівень управління – методична рада, центр виховної роботи школи.

Четвертий рівень управління – учнівський, батьківський колективи.

Усі елементи ієрархічних рівнів внутрішнього управління навчального закладу тісно взаємодіють, впливають на вчителів, учнів, батьків

На сучасному етапі головними завданнями державно-громадського управління є виховання та підготовка покоління, яке реально здатне оцінити, запровадити, а головне - зберегти ідеї демократії; навчити учнів не лише жити в умовах сучасної держави, дотримуватись її законів, відстоювати свої власні права, а й практично реалізувати ці знання в умовах навчального закладу.

З метою ефективного управління закладом освіти, адміністрація тісно співпрацює з батьківським комітетом, благодійною організацією «Циклувальна рада закладу освіти», учнівським самоврядуванням

Документами, які визначають юридичну можливість упровадження в навчальному закладі державно-громадського управління, є:

- Конвенція про права дитини (прийнята Генеральною асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р., для України чинна з 27 вересня 1991р.);
- Конституція України (прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р.);
- Закон України "Про освіту" (від 20 вересня 2003 р.);
- Закон України "Про загальну середню освіту" (від 13 травня 1999 р.);

- Положення про загальноосвітній навчальний заклад (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від ...)
- Національна доктрина розвитку освіти (затверджена Указом Президента України від 17 квітня 2002 р. № 347/2002).

Основними функціями управлінської діяльності є педагогічний аналіз стану навчально-виховного процесу в закладі, планування роботи, організація діяльності школи, внутрішкільний контроль та регулювання життєдіяльності колективу школи.

Цикл управління школою розпочинається з педагогічного аналізу роботи за попередній період та оцінки її ефективності, а саме: що дала певна діяльність керівникам, учителям; що нового з'явилося в діях педагогів, житті класів, учнів; як проведена робота сприяла вихованню в учнів національної свідомості й високоморальних якостей; які помилки були допущені керівниками; наскільки оптимальним був контроль; чи своєчасним було регулювання процесу. Функція педагогічного аналізу закладає основи для здійснення планування [67].

Планування — основний визначальний момент управління, який означає проектування навчально-виховного процесу і процесу керівництва ним, визначення мети й завдань.

Система планування у закладі освіти:

- перспективне (на 5 років);
- річний плані роботи школи (розділи «Планування виховної роботи», «Позакласна та позашкільна робота з учнями», «Соціально-психологічний супровід навчально-виховного процесу», «Військово-патріотичне виховання», «Співдружність сім'ї, школи, громадськості, позашкільних установ»)
- План роботи шкільної бібліотеки
  - Планах роботи класних керівників
  - Плані роботи групи продовженого дня
  - Планах роботи соціального педагога і практичного психолога
  - Планах роботи гуртків і спортивних секцій

Контрольно-аналітична діяльність здійснюється перспективного плану та річного графіка внутрішкільного контролю.

Контрольно-аналітична діяльність з виховної роботи складається

- вивчення і аналізу виховного процесу, його закономірностей;

- визначення найважливіших справ, термінів їх виконання;

- аналіз стану виховної роботи, виконання окремих програм, планів роботи;

- вивчення змісту роботи класних керівників шкільних гуртків – вивчення документації (планів роботи класних керівників, керівників гуртків), сценаріїв

загальношкільних заходів, контроль за виконанням запланованих заходів;

визначення позитивного досвіду роботи, тенденцій його розвитку, сприяння впровадженню нових передових технологій;

- виявлення недоліків та визначення шляхів їх усунення;

- визначення конкретних завдань членам педагогічного колективу;

- повсякденна перевірка виконання рішень.

Окрім того, постійно на контролі питання

- стан виховної роботи (в школі і в класах);

- робота педагогічного колективу з учнями пільгових категорій, схильними до правопорушень (1 раз на рік);

- правильність ведення щоденників класного керівника (2 рази на рік);

- відвідування учнями школи (двічі на семестр видається наказ, підсумок за попередній тиждень підводиться в понеділок);

- позаурочна зайнятість учнів (2 рази на рік);

- робота учнівського самоврядування школи;

- робота методичного об'єднання класних керівників;

Зміст освіти й виховання реалізується через упровадження інноваційних технологій, зокрема:

- групові та колективні форми навчання (О. Савченко, І. Якиманська);

- особистісно орієнтоване навчання (О. Савченко, І. Якиманська);

- пізнавальні і проблемно-пошукові технології;

- інформаційні комунікації;
- проєктні технології (Дьют, Кілпатрик).

МОДЕЛЬ ВИПУСКНИКА

Рис. 1.4. Модель випускника закладу загальної середньої освіти

Організація управління виховною роботою потребує системної та послідовної взаємодії всіх суб'єктів управління, зокрема директора, заступника директора з виховної роботи, педагогів, класних керівників та ін. Умовою успішного управління виховною роботою закладу освіти є узгодженість структури кожного виховного заходу, вміле поєднання всіх напрямків роботи школи з роботою соціально-психологічних служб, бібліотек, гуртків, факультативів, спортивних секцій, ради школи, батьківських комітетів різних класів та громадськості. Над виховною програмою навчального закладу працює спеціально створена творча група педагогічних працівників, представників батьківських комітетів та керівників місцевих громадських об'єднань. Кожна виховна програма розрахована на п'ять років та складається з двох частин: основна — що визначає стратегічні завдання у вихованні, та допоміжна, або змінна — що відображає вимоги суспільства до виховної роботи закладу освіти. Її можна визначити лише на кожен навчальний рік зокрема. Також до планування

виховної роботи входять спеціальні програми, які доповнюють і конкретизують виховну роботу різних типів навчальних закладів. Відповідно, долучають виховну роботу з деякими категоріями учнів: це – учні, що мають особливі потреби, учні-інваліди, учні, схильні до девіантної поведінки. Ці програми

можуть бути призначені для формування та розвитку тих чи інших ціннісних орієнтацій в учнів у залежності від особистості на яку спрямований процес виховання (наприклад програма виховання поваги до національного українського мистецтва). Контроль є невід'ємною, органічною частиною

управлінського циклу, бо передбачає отримання інформації про

результативність проведеної роботи. Залежно від мети, контроль складається з: планування, підготовки, збору матеріалу про стан виховної роботи, аналізу проведених заходів, формулювання позитивних чи негативних висновків,

розробки рекомендацій, доведення висновків до вихованців, визначення термінів

виконання тих чи інших пропозицій. Заступник директора з виховної роботи

застосовує як традиційні, так і нетрадиційні форми контролю: спостереження, аналіз виховних заходів, індивідуальні бесіди, анкетування вчителів, тестування, вивчення шкільної документації; вивчення результатів діяльності учнів,

конкурсів, змагань, завдання творчого характеру, врахування громадських

поглядів, поради батьківських комітетів. Отже, контроль виступає як необхідний засіб для підвищення якості навчально-виховного процесу [84].

Підсумовуючи, підкреслимо, що управління системою виховної роботи у закладі загальної середньої освіти – це послідовна системна та розгалужена

робота адміністрації школи, класних керівників, організаторів гурткової роботи, спортивних секцій, працівників бібліотеки, позашкільних установ,

громадськості, батьківського комітету школи та ін. на створення системи організаційних, морально-психологічних, інформаційних, педагогічних,

правових, культурно-просвітницьких та військово-соціальних заходів,

спрямованих на формування і розвиток найкращих якостей особистості учня.

Висновки до розділу 1

В результаті теоретичного аналізу наукових джерел з'ясовано, що мета управління системою виховної роботи реалізується шляхом вирішення певних конкретних завдань, то серед завдань виховної роботи у закладах загальної середньої освіти нами визначено:

– виховання учнів авторитетними, високоосвіченими людьми, носіями високої загальної, світоглядної, політичної, професійної, правової, інтелектуальної, соціально-психологічної, емоційної, фізичної, екологічної культури;

– створення необхідних умов для вільного розвитку студента, його мислення і загальної культури шляхом залучення до різноманітних видів творчої діяльності (науково-дослідної, технічної, культурно-просвітницької, громадської, оздоровчо-спортивної, правоохоронної та ін.);

– збагачення естетичного досвіду студентів завдяки участі у відродженні забутих та створенні нових національно-культурних традицій регіону, міста, закладу загальної середньої освіти, розвиток художніх здібностей учнів;

– формування «Я» - концепції людини-творця на основі самоосвіти, саморозвитку, самовиховання, самовдосконалення, моральної самозавершеності;

– пропаганда здорового способу життя, запобігання вживанню учнями алкоголю, наркотиків, викорінення шкідливих звичок.

Управління системою виховної роботи у закладі загальної середньої освіти є складним, циклічним, цілеспрямованим процесом, у ході якого суб'єкти виховної роботи виконують низку управлінських операційних функцій, як-от: планування, організації, координування, аналізу, контролю, оцінювання, коригування, прогнозування, що сприяє конкретизації цілей виховання на рівні класу; урізноманітненню напрямів виховної роботи колективу викладачів і студентів; застосуванню нових форм і методів виховної роботи, інноваційних технологій; формуванню творчості та активності педагогічного та учнівського колективів.

РОЗДІЛ 2.

ХАРАКТЕРИСТИКА УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ № 80

2.1. Особливості системи виховної роботи закладу загальної середньої освіти №80 м. Києва

Виховання учнів у закладі загальної середньої освіти №80 м. Києва здійснюється в контексті громадянської і загальнонародської культури, охоплює весь навчально-виховний процес, ґрунтується на свободі вибору мети життєдіяльності та поєднує інтереси особистості, суспільства і держави. У 2022-2023 навчальному році колектив закладу працював за такими напрямками:

1. Методична робота: з класними керівниками, роз'яснювальна робота з батьківською громадськістю, організаційна робота з органами учнівського самоврядування.

2. Організація позаурочних заходів.

3. Робота з учнями пільгових категорій.

Протягом звітнього періоду в школі проходили засідання методичних об'єднань класних керівників: протоколи № 1 від 30.08.2021 р; № 2 від 18.09.2021 р, № 3 від 26.10.2021 р., № 4 від 06.11.2020 р., № 5 від 06.01.2022р., № 6 від 07.02.2022 р, № 7 від 25.03.2022 р., № 8 від 12.04.2022 р., № 9 від 15.05.2022 р., на яких особливо активно обговорювались болючі питання сьогодення у вихованні учнів, а саме: «Творчий простір класних керівників», толерантної поведінки дітей, булінгу як негативного явища сьогодення, нові форми співпраці з батьківською громадськістю, відповідно до Закону України «Про протидію булінгу», листа Міністерства освіти і науки України від 29.12.2018 р. № 179-790 «Щодо організації роботи у закладах освіти з питань запобігання і протидії домашньому насильству та булінгу».

У класних колективах проведено тренінги, лекції, бесіди, круглі столи з питань толерантної поведінки учнів у школі, на уроках, на перерві та позашкільний час, виховання поважного і шанобливого ставлення до батьків, вчителів, виховання в учнів доброти, порядності, гідності, патріотизму. В школі

ведеться систематична робота з правового виховання: Складено та активно впроваджується план заходів з національно-патріотичного виховання, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення моральних засад учнів. По завершенню навчального року надається інформація

про стан роботи з профілактики правопорушень серед учнів в Управлінні освіти та інноваційного розвитку, Службу у справах дітей. 16 листопада 2021 року у школі пройшли заходи до Міжнародного Дня Толерантності. Учні 5-х, 8-х, 10-а класів висловлювали свої думки на предмет розуміння суті поняття

толерантності, передивились презентації про толерантність, обговорили

української та англійською мовами «Що означає бути толерантною людиною» (керівник Носач І.Я) З Також, до Дня Толерантності долучились учні 1-а класу (класний керівник Острогляд І.С.) 10 грудня проведено круглий стіл

присвячений Правам людини у 9-А класі (вчитель - Бессараб Н.С.) Також учні 1-

в класу нагадали про роль особистих прав кожної людини у громадянському суспільстві (класний керівник Іванова О.В.) 22 лютого учні 8-б класу (класний керівник Мироненко Н.О.) переглянули виставу «Ігри на задньому дворі» у Національному драматичному театрі ім. Лесі Українки.

Одним із основних напрямків роботи педагогічного колективу є безпека

дитини. Проведено відповідні тематичні заходи: Представниками ювенальної поліції та патрульної поліції Печерського району протягом року проводились бесіди з учнями на знання правил поведінки під час освітнього процесу, протидії

булінгу, безпеці в інтернеті тощо. 29 вересня 2021 року Начальником сектору

ювенальної превенції Печерського управління поліції ГУНП у місті Києві,

капітаном поліції Дем'яненком Володимиром Олександровичем проведено профілактичні бесіди на теми: «Протидія булінгу в освітньому середовищі для учнів 4-в класу та «Запобігання паління та профілактика шкідливих звичок для

учнів 7-8-х класів. 20 грудня 2021 року в рамках проведення акції «16 днів проти

насильства» до школи на бесіду з учнями 6-а та 6-б класів завітали Занюк Лідія Борисівна – капітан поліції, старший інспектор відділу зв'язків з громадськістю управління патрульної поліції м. Києва та Биковець Олександр Анатолійович

старший лейтенант поліції. Говорили про відповідальність підлітків за порушення закону, безпеку в інтернеті, протидію булінгу в освітньому середовищі. 4-13 січня 2022 року представник Ювенальної превенції УП ГУНП у місті Києві Твердохліб Андрій Іванович провів бесіди про правила поведінки в школі, внутрішній розпорядок, профілактику шкідливих звичок, відповідальність неповнолітніх за правопорушення для учнів 3-а, 5-в, 6-в, 8-а класів. 17 січня 2022 року в рамках правової освіти, профілактики правопорушень та шкідливих звичок старшим інспектором ВЗІ УПА у місті Києві капітаном поліції Занюк Лідією Борисівною та старшим лейтенантом поліції Пилипенком В'ячеславом Володимировичем проведено заняття на тему:

«Права дитини», «Правила дорожнього руху для пішоходів», «Безпечний інтернет для користувачів підліткового віку», «Відповідальність підлітків за порушення закону», «10 головних правил безпеки для дітей» для учнів 4-в, 5-в, 7-б, 8-а класів. В рамках проведення «Тижня знань з основ безпеки життєдіяльності з 14 по 18 грудня учні 2-б та 2-в класів підготували творчі роботи про правила безпечної поведінки під час проведення Новорічних свят та зимових канікул. 5

Протягом воєнного стану свої творчі роботи презентували учні 1-в, 2-б, 2-в, 6-а, 6-в класів для підтримки наших працівників Державної служби з надзвичайних ситуацій. В рамках проведення «Тижня безпеки дорожнього руху» в період з 11 по 15 вересня, 15 по 20 листопада та з 23 по 27 травня класні колективи 1-8-х класів провели онлайн уроки «Безпечна країна» та презентували свої творчі роботи на знання правил дорожнього руху та значення дорожніх знаків. Протягом навчального року проходили «Тижні протипожежної безпеки», «Тижні дорожнього руху», «Тижні з охорони праці», «Тижні з охорони безпеки життєдіяльності дитини під час воєнного стану», «28 квітня – Всесвітній день охорони праці», «4 травня - День цивільного захисту».

З початку навчального року з метою вирішення питань соціального захисту і профілактики правопорушень серед неповнолітніх, в школі створено Координаційну раду у справах дітей у складі: Носач І.Я. – заступником директора з виховної роботи, Самишкіною О.В. – психологом школи,

Мироненко Н.О. педагогом-організатором, Кошарною Марією – лідером учнівського самоврядування, Крих Надією – заступником лідера учнівського самоврядування, Оломуцькою В.Г. – головою батьківського самоврядування.

На засіданнях Координаційної ради у справах дітей розглядаються питання, пов'язані з усуненням порушень законодавства про неповнолітніх, посилення профілактичної роботи серед дітей і підлітків, питання соціального захисту неповнолітніх, організації їх літнього відпочинку, працевлаштування та інші питання. На внутрішкільному обліку та контролі з початку 2021-2022 навчального року перебувають: Лобенко Дмитро - 2-а, Лихвар Микита – 4-в,

Чумаков Стор – 4-в, Михайленко Катерина – 5-а, Єременко Руслан – 6-в, Генсидький Ілля – 7-б, Кримчук Данило 7-б, Бергаш Павло – 9-Б. 6 з дітьми постійно працюють психолог школи Самишкіна О.В., класні керівники, представники Соціальної служби, Ювенальної превенції та Національної поліції

Печерського району. Адміністрація школи, класоводи, класні керівники проводять певну роботу з дітьми пільгових категорій (сироти, напівсироти, багатодітні діти, діти, які опинились в складних життєвих обставинах, діти, які потерпіли від Чорнобильської катастрофи, діти переселенці із Криму та із зони ООС). Ці діти постійно перебувають в центрі уваги.

Протягом декади, присвяченої Міжнародному Дню порозуміння з ВІЛ-інфікованими та хворими на СНІД у школі проведено ряд заходів: – бесіди та класні години на тему «Що ти маєш знати про СНІД для учнів 5-11-х класів»;

«Браслети за життя», виготовлені учнями 1-в класу; перегляд відеофільмів учнями 3-х класів про страшну хворобу. З метою патріотичного виховання в школі проведено ряд заходів, присвячених Дню Партизанської слави, Дню Захисника України, 77-ій річниці визволення України та 78-ій річниці визволення Києва від нацизму у Другій Світовій війні, Дню Збройних сил України, Дню пам'яті Героїв Небесної Сотні, Дню пам'яті і примирення та

Перемоги над нацизмом у Другій світовій війні 1939-1941 рр. Класоводами та класними керівниками проведено бесіди та виховні години у класних колективах. Вчителем образотворчого мистецтва Щербиню Я.Т. організоване

та проведено конкурс малюнків та стінгазет. 12 жовтня в школі відбувся виховний захід до Дня захисника України та Дня Українського Козацтва. До Дня захисника України учні початкової школи намалювали малюнки та написали листи нашим воїнам, які знаходяться на передовій.

Через управління цивільно-військового співробітництва Генерального штабу ЗСУ учні школи передали засоби гігієни, теплі речі та смаколики нашим захисникам до свята. Також відправили наші привітання воїнам на фронті до бригади швидкого реагування у м. Маріуполь. 13 жовтня учні 1-в, 3-а, 5-б, 7-а

класів передали нашим захисникам малюнки та листи з привітаннями у Київський військовий шпиталь. Учні 3-б і 3-в класів взяли участь у квесті «Як козак».

Учні 2-в класу висадили кущики калини на подвір'ї школи. 13 жовтня команда учнів «Чайка» у складі Мірталібова Даміра, Дейнеки Андрія, Гаєвського

Назара, Клименко Софії, Молокової Анастасії взяла активну участь у спортивно-пізнавальному квесті «Ми – славетні нащадки козаків» та посіли 4 місце (керівник Мироненко Н.О.) 8 В рамках відзначення Дня захисника України команда учнів 10-11-х класів взяла активну участь у районних військових

стрілецьких змаганнях. До 78-річниці визволення Києва від нацизму у Другій Світовій війні учні 5-к та 10-а класу презентували свої творчі роботи.

Також, були проведені круглі столи у класних колективах. 29 березня учні 1-в, 4-в, 5-в, 6-а, 6-в, 7-а класів приєднались до флешмобу, ініційованого президентом України із закликом «Закрийте небо над Україною та 14 квітня 2022

року учні 1-в класу приєднались до відео-флешмобу на пісню «Ой у лузі червона калина» До Дня Пам'яті і Примирення 8 травня учні 3-б, 6-а, 6-в, 10-а класів

презентували творчі роботи на тему: «Мир – найцінніше надбання людства» З початку повномасштабної війни росії проти України ведеться активна

волонтерська діяльність батьківською громадкістю, а саме головою батьківської ради школи Вікторією Оломуцькою та членом батьківської ради Оленою Полевцевою.

Організовується допомога ліками, предметами особистої гігієни, маскувальними сітками, теплими речами, їжею тощо на передову та вимушеним переселенцям, а також постраждалим у Бучі, Ірпені, Гостомелі. Колектив школи

продовжує активну участь у Всеукраїнському проєкті «Global Dignity». В період з 19 по 21 листопада 2021 року учні школи взяли участь у проведенні

Всесвітнього Дня гідності. До «Відкритого мікрофону» запросили учнів школи з питанням «Що таке гідність?» та знято відеоролик, який розміщено на офіційному сайті школи і громадської організації Global Dignity Day.

9 На виконання Указу Президента України від 09.11.2015 р № 633 «Про відзначення

21 листопада 2015 року Дня Гідності та Свободи» 25 листопада проведено виховний захід в 10-а класі на тему «Принципи убунту» (керівники: заступник директора з виховної роботи Носач І.Я., класний керівник Цюмпелою О.В.)

Учні 1-а, 1-в та 4-в класів презентували свої творчі роботи «Що таке гідність?», «Я гідний громадянин своєї країни» 03 грудня учні 8-а класу

переглянули спеціальні відео зі своїми історіями про гідність відомих особистостей: освітнього омбудсмена Сергія Горбачова, координаторки «Щедрий Вівторок» Любові Раїчук, поміркували, що таке доброчесність. Учні 1-

в класу взяли участь у акції «Лист із шоколадкою». Діти загортали у конвертик

малюнок та шоколадку з побажаннями міцного здоров'я військовим. Проведено ряд заходів у зв'язку з Днем пам'яті жертв Голодомору 1932-1933-х років в Україні: виховні години у 1-4-х класах; виховні класні години «Пам'яті жертв

Голодомору 1932-1933-х років в Україні» у 5-11-х класах; творчі роботи 10 учнів

1-4-х класів; представниками культурного сектору учнівського самоврядування

11-Б класу організовано і проведено презентацію та урок-реквієм «Запалимо свічку пам'яті!» 23 листопада для учнів 7-9-х класів, присвячений страциній трагедії України (керівник Носач І.Я.).

До Міжнародного дня музеїв в період з 20 по 26 травня класні колективи

5-б, 6-а, 7-а, 10-а відвідали онлайн екскурсії на тему: «Голодомор – геноцид українського народу» та інтерактивні уроки «У пошуках права», «Геноцид – що це?», «Історія одного щоденника». 06 грудня, до дня Збройних Сил України,

наших мужніх воїнів вітали учні 6-б класу флешмобом «Тримай на долонях...», 4-в класу малюнками, а також, учні 4-б та 3-а класів передивились відео про озброєння української армії. Учні початкової школи подарували особисто обереги та малюнки, які згодом поїдуть на передову.

03 грудня з нагоди святкування 30-ї річниці Збройних Сил України в школу завітали курсанти Військового інституту телекомунікацій та інформатизації імені Героїв Крут. Разом з учнями 10- та 11-х класів передивились відеофільм про Збройні сили України, обговорили війну на Сході. Проведено бесіди у класних колективах,

організовано випуск стінгазет та виставку малюнків на честь 30-ої річниці Збройних Сил України. У районних змаганнях «Снайпер столиці» команда учнів посіла I призове місце. (керівник Трюхан Б.Л.) Організовано гуманітарну допомогу дітям з прифронтової зони в с. Красногорівку, Донецької області:

новорічні подарунки, дитячі малюнки, поробки, канцтовари, книжки, тощо. 14 грудня відзначається День вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

Учні 6-а та 8-б класів обговорили наслідки цієї страшною трагедії, передивились документальні фільми та прослухали ліквідаторів-чорнобильців.

На Великдень відправили воїнам ООС писанки, зроблені руками дітей з любов'ю.

Під святкуючи день Соборності України, проведено святковий флешмоб «Ланцюг Єдності», представники учнівського самоврядування Бессараб Єлизавета та Ретинська Софія взяли участь у патріотичному флешмобі за участю лідерів шкіл міста Києва, присвяченому Соборності України, також, Ретинська Софія взяла активну участь у міському фотоконкурсі «Україна – це ми!» Провели виставку малюнків учнів 4-А, 4-Б, класів до Дня Соборності України.

29 січня в День Пам'яті Героїв Крут представники учнівського самоврядування провели історичний екскурс щодо цієї трагічної сторінки національної історії України для учнів 4-6-х класів.

20 лютого 2021 року в День Пам'яті Героїв Небесної Сотні проведено патріотичний виховний захід з переглядом документальних фільмів про героїв Майдану для учнів 3-А, 5-Б, 8-Б, 8-Б класів. Також на фронт воїнам передали

малюнки та маленьких янголят-охоронців, які були зроблені ними власноруч.

Учні 1-А класу виготовили «Янголів пам'яті». Учні 9-а класу провели годину спілкування, переглянули фотоматеріали і освітній ролик «Люди створюють історію».

15 лютого – День вшанування учасників бойових дій на території інших держав.

Цього дня у 1989 р. було виведено обмежений контингент радянських військ з Афганістану.

Учні 3-а, 4-в, 11-а класів та вчителі переглянули документальний фільм, прослухали спогади офіцерів, які пройшли горнило афганської війни. 16 лютого учні школи взяли участь у патріотичному заході до Дня Єднання.

Учні школи Софія Ретинська та Вероніка Новікова взяли активну участь у районних конкурсах відеоробіт «Моя Соборна Україна» і читців поезії «Слово – запорука Гідності та Свободи».

Нагороджені грамотами управління освіти та інноваційного розвитку Печерського району.

18 лютого учасники гуртка «Джура» провели військово-спортивні змагання з кульової стрільби та стройової підготовки (керівники Ірина Землянська, Анатолій Левчук).

Команда гуртківців школи «Чорногорці» «Сокіл» (Джура) взяла активну участь у Всеукраїнській онлайн вікторині «Відун» (керівник – Ірина Землянська).

З метою екологічного виховання учні школи беруть активну участь в екопроекті, ініційованому МОН «Компола».

Зняли відеоролик, стали призерами та отримали компостер для переробки органічних відходів (керівник Носач І.Я.).

Також в школі проводяться спільні заходи з батьківською громадянською з питань збереження навколишнього середовища.

13 Учні протягом року контролюють механізм компостування та наприкінці підживлюють кінцевим продуктом переробки дерева, кущі та квіти на шкільному подвір'ї.

Трагічна сторінка нашої історії - 36 річниця аварії на Чорнобильській АЕС.

Представники учнівського самоврядування презентували відеоролик про страшну техногенну катастрофу, учні разом з класними керівниками переглянули документальні фільми.

До Дня Девкілля та Дня Землі учні 2-а, 2-в, 4-в, 6-а класів презентували творчі роботи щодо необхідності берегти природу, свою землю, планету Земля, все навколишнє середовище.

На початку навчального року складено план роботи

Міргалібов Дамір, Кошарна Марія, Бессараб Єлизавета, Крих Надія взяли участь у церемонії нагородження Юних послів миру – учасників Конгресу Юних посланців миру «Усім світом за мир». Після нагородження взяли участь у акції висадки дерев у Національному Ботанічному Саду ім. Гришка. 20 жовтня наші

учасниці громадського руху «Діти Посли миру» Ретинська Софія, Бессараб Єлизавета, Кошарна Марія взяли участь у занятті «Школи Миру», презентуючи свої проєкти «Чистий Київ», «Близько до серця». 17 листопада у конференції, організованій Федерацією Всесвітнього Миру на тему: «Виклики 21 століття»;

23 грудня у занятті «Школи 16 миру» і прослухали міні лекцію «Міжнародне право та глобалізація» академіка Національної Академії правових наук України В.В.Костицького та провели дебати. 7 липня на робочій зустрічі онлайн

обговорювались питання благодійної та волонтерської діяльності, сприяння розбудови миру наслідків війни з росією, 15 грудня представниці учнівського

самоврядування Кошарна Марія, Ретинська Софія, Бессараб Єлизавета взяли участь у міському Проєкті Y1317 у якості учасниць тренінга «Прокачай свою мрію».

Підсумовуючи роботу активу учнівського самоврядування оголошена подяка президенту школи Кошарній Марії, членам культурного сектору –

Ретинській Софії, Бессараб Єлизаветі, Трофімовій Олінії, членам інформаційного сектору Молоковій Анастасії, Клименко Софії звукорежисерам Конобасу Дмитру, Дробині Максиму.

З метою пропагування здорового способу життя, підвищення ефективності фізичного виховання в школі, активізації фізкультурно-масової роботи,

підвищення спортивної майстерності учнів протягом багатьох років у школі ефективно працюють туристичні гуртки різного профілю (водного, пішохідного, спортивного туризму). Керівниками туристських гуртків є Петрова

Ніна Миколаївна та Левчук Анатолій Федорович.

25 вересня взяли активну участь у «Туристсько-краєзнавчому фестивалі серед учнівської молоді, присвячений 30-річчю Незалежності України та Всесвітньому дню туризму». 26 вересня чотири команди школи молодшої,

середньої та старшої вікових груп взяли участь у першості міста Києва з водного туризму. 9 жовтня команда школи у складі: Молокової Анастасії, Клименко Каріни, Клименко Софії, Землянського Владислава, Шастуна Віктора,

Березовської Таїсії, Антипенко Анастасії, Стенанової Тетяни взяли участь у національнопатріотичному фестивалі учнівської молоді міста Києва

«Патріотичний Non-Stop» 10 жовтня у змаганнях зі спортивного туризму на приз «Срібний карабін» команда молодшої вікової групи посіла II призове місце, команда середньої групи - II призове місце, команда старшої групи - III призове

місце. 14 листопада учні школи взяли участь у першості м. Києва зі спортивного

орієнтування та посіли призові місця: Масалітова Дар'я – II місце, Мантров Олександр – III місце, Баранова Марія - II місце. 15-16 січня у змаганнях зі

спортивного туризму в закритих приміщеннях команда середньо вікової групи у

складі : Березовської Таїсії, Прохоренка Михайла, Землянського Владислава,

Сурмай Софії посіла III призове місце, команда старшої вікової групи у складі:

Масалітова Андрія, Зибіної Євгенії, Молокової Анастасії, Клименко Софії посіла III призове місце.

Крім туристичних походів, злетів Землянська І.Ю., Левчук А.Ф.,

Богатиренко В.П. організують і проводять заходи у школі: «Старти надій»,

змагання з флорболу, волейболу, баскетболу, шашок в яких беруть участь учні

школи. В рамках Олімпійського тижня учні початкової школи стали активними учасниками заходу «Маленькі олімпійці» 18 (керівник Землянська І.Ю.). В період

з 18 по 21 грудня відбувся Всеукраїнський футбольний турнір Christmas Cup. В

змаганнях взяли участь наші учні, вихованці ДЮСШ-1(керівник Сергій Ранський).

25 грудня відбувся турнір з Чирлідінгу, де команда школи посіла II призове місце (керівник Анастасія Микитчина) 20 вересня відбулися Всеукраїнські

змагання зі спортивного танцю «Opening the season». За підсумками вихованці

гуртка «Dance Land» посіли відповідні призові місця: Анна Лазарович - I місце в категорії Леді, Василік Ярослава - II місце в категорії Леді, Дмитро Синенко та

Поліна Прокопович - II місце зі стандарту у категорії Юніори, Ростислав

Шевалдін та Сабріна Петренко - I місце з латини у категорії Юніори, Марія Майоренкова та Семен Дмитрієв - II місце в латині та I місце зі стандарту в категорії Юніори. 3 жовтня міському фестивалі J.E.M. Dance викованці гуртка вибороли відповідні призові місця: Сандровський Костянтин та Мілушева Олесь

I та III призові місця у Ювеналах, Василик Ярослава - III місце зі стандарту у Юніорах. Лазарович Анна - I місце зі стандарту у Юніорах. 23 жовтня у м. Черкаси відбувся Чемпіонат України зі спортивного бального танцю. За результатами змагань наші гуртківці вибороли місця: Василик Ярослава - III

місце зі стандарту в категорії Леді, Лазарович Анна - I місце зі стандарту в категорії Леді, Синенко Дмитро та Прокопович Поліна - II місце зі стандарту в Юніорах, Шевалдін Ростислав та Петренко Сабріна - III місце з латини в категорії Юніори, Мажуга Кирило та Литвиненко Мілана I місце з європейської програми у Юніорах.

14 листопада у Києві пройшли Всеукраїнські змагання «Family Dance Festival». За підсумками конкурсу Ярослава Василик посіла III призове місце, Анна Лазарович - II призове місце у категорії Леді. 19-6 грудня у Всеукраїнських змаганнях зі спортивного танцю «Зимова Зірка 2021» наші учні посіли відповідні

призові місця: Анна Лазарович - I місце, Марія Майоренкова - 5 місце, Шевалдін Ростислав та Петренко Сабріна - II місце з латини в Юніорах, Дмитро Синенко та Прокопович Поліна - III місце зі стандарту серед Юніорів, Михайло Роздобутько та Ярослава Василик I місце зі стандарту у Юніорах. 16-19 грудня у

м. Хургада (Єгипет) пройшов міжнародний танцювальний фестиваль - Red Sea dance Festival. Наші учні посіли відповідні призові місця: Шевалдін Ростислав та

Петренко Сабріна - III призове місце серед Юніорів з латини, Анна Лазарович - фіналістка у категорії Леді, Синенко Дмитро та Прокопович Поліна - III місце у стандарті серед Юніорів, Василик Ярослава - III місце у стандарті серед Юніорів

(керівник - Тетяна Рожкова) 20 Передріздвяну традицію розповсюджувати

Вифлємський вогонь миру - започатковано у 1986 році. По Україні Вифлємський Вогонь поширюють члени Пласту - Національної скаутської організації України. 18 грудня 2021 року Вифлємський Вогонь Миру буде

передано і нашій школі членами гуртка «Пластуни» учнями 8-А, 9-Б класів (керівник – Осидчук Д.Б.)

Належне місце у школі приділяється художньо-естетичному вихованню.

Проведені загальношкільні святкові заходи - Перший дзвоник 01.09.2021 р., День

Миру 21.09.2021 р., День Вчителя 04.10.2021 р., Новорічний концерт 27.12.2020

р., День Випиванки 19.05.2022 р. (онлайн), Останній дзвоник 31.05.2022 21

р. (онлайн), Прощавай, букваріку 25.05.2022 (онлайн) Святкові збори учнів 9-х

класів 15.06.2023 р., Випускний 11-х класів 15.06.2022 р. Активну участь у

святкових виховних заходах брали участь учні 1-А, 1-Б, 1-В, 2-А, 2-В, 3-Б, 4-В,

5-А, 5-Б, 5-В, 6-А, 6-Б, 6-В, 7-А, 10-А, 11-А, 11-Б класів. Учні 1-7-х класів разом

з батьками взяли участь у Святі осінніх композицій «Осінь фесерія». Композиції

та поробки виготовлялись із овочів та фруктів та відображали відповідну

тематику. Учнім була дана повна свобода творчості. 21 жовтня 2023 року

стартував тиждень святкування Дня Народження школи. Відбулися презентації

учнів 1-х класів, конкурси малюнків учнів 2-5-х класів, представлення

уннівського самоврядування Бесараб Єлизавета провела вікторину «Що я знаю

про свою школу?» для учнів 5-7- класів, Софія Ретинська зняла відеоролик з

інтерв'ю з вчителями школи, драйвовий флешмоб учнів 8-а та 9-а класів. Учні 1-

а класу долучились до святкування «Всесвітнього дня тварин», «Всесвітнього

дня доброти», «Дня безпечного інтернету», «Святого Валентина», «Стрітєння»,

«Великодєня», «Дня Матері», «Дня Кульбабки»

З 19 по 23 грудня 2023 року пройшли новорічні свята. На початку II

семестру 2021-222 року в школі започатковано загальношкільний проект

«Шляхами архітектурних рішень Йосипа Каракіса». Шкільні колективи 5-10-х

класів презентували свою пошукову діяльність згідно заданим ім спорудам: «

Будинку Офіцерів», «Національного історичного музею України», Ресторану

«Динамо», «Будинку Київського особливого військового округу», «Житлового

кварталу по вулиці Мазепи, 3», «Дитячого садочку заводу «Арсенал»,

«Музичного провулку у місті Києві», «Спеціалізованої школи № 80», «Школи в

різних містах України», «Житлового будинку Політехнічного інституту в
Голосієво», 2 Готелю «Україна « у місті Луганську».

Наступний етап – виготовлення макетів та створення музею в мініатюрі в
стінах рідної школи. Учні школи брали активну участь у творчих виставках до
визначних дат: Дня захисника України, Дня пам'яті жертв Голодоморів в
Україні», Дня Соборності, Дня Конституції, Дня Чорнобильської катастрофи,
Дня Незалежності. Команда учнів школи «Розумники» у складі учнів: Дейнеки
Андрія, Мірталібова Даміра, Мірталібової Вероніки, Гаєвського Назара,

Бісіркіної Валерії, Лисюка В'ячеслава взяли активну участь в районних циклах
інтелектуально-розважальних ігор «Quiz» та посіли призові місця: III призове
місце на тему «Halloween», III призове місце на тему 23 «Мультфільми», VI місце
на тему «Різдво», II призове місце в онлайн-вікторині «Творча логіка»; III

призове місце у районному етапі гри Інтелект-турнір. (Керівник Носач І.Я.) У
районному етапі гри «Юніор» команда 6-а класу «Всезнайки» посіла 4 місце

(керівник Маренич О.В.) Протягом навчального року в школі активно працювали
13 шкільних гуртків, з них 5 спортивних секцій та 8 творчих об'єднань, в яких
здіяно понад 630 дітей, що складає 99% від загальної кількості учнів. 24 22

жовтня 2023 року доцентом кафедри фінансового аналізу та аудиту Київського
національного торговельно-економічного університету Безвержим Костянтином
Вікторовичем проведено профорієнтаційний захід з учнями 11-х класів.

З метою вивчення історії рідного краю, естетичного, культурного розвитку
учнів протягом навчального року проведені екскурсії по місту та за його межами:

до Національної бібліотеки ім. Вернадського, до музею Книги, музею Мелицини,
музею Літератури, Київського Зоопарку, Мистецького Арсеналу,
Експериментануму, національного Музею архітектури та побуту України,
атракціону «Всередині людини», на фабрику «Рошен», до Дитячої залізниці», до
хлібзаводу «Кулиничі».

Діяльність педагогічного колективу була спрямована на виховання
особистості учня шляхом формування компетентностей здорового способу
життя, патріота, свідомого громадянина України.

Працюючи над реалізацією завдань, виховної роботи закладу, педагогічний колектив організував і проводив наради, педради, творчі засідання. Адміністрація закладу здійснює постійний контроль за станом виховної роботи, заслуховуючи відповідні питання на нарадах при директорові, педагогічних радах, методичних об'єднаннях класних керівників тощо.

Аналіз виховних заходів свідчить про те, що виховна робота в закладі проводиться в цілому на достатньому рівні. Система виховної роботи охоплює весь педагогічний процес - навчальні заняття, позаурочну діяльність учнів і повною мірою сприяє вирішенню мети і завдань виховної діяльності педагогічного колективу. У цілому завдання, поставлені на 2022-2023 н. р., виконані.

2.2. Управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти №80 м. Києва та його специфіка

Становлення української державності, інтеграція у європейське і світове співтовариство, відмова від тоталітарних методів управління державою і побудова громадянського суспільства передбачають орієнтацію на людину, яка здатна працювати на процес державотворення, на становлення народу України як політичної нації. Стрижнем цієї системи виховання в Україні є національна ідея, спрямована на вироблення життєвої позиції людини, становлення її як особистості, як громадянина своєї держави.

Виховна система школи розроблена відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту», Конвенції ООН про права дитини, Статуту школи.

Система виховної роботи закладу загальної середньої освіти №80 м. Києва передбачає:

- планування позаурочної виховної роботи з учнівським колективом;
- організацію методичної роботи з актуальних проблем виховання з педагогами, класними керівниками;
- розвиток учнівського самоврядування;

- співробітництво з правоохоронними органами, соціальними службами з питань організації правової освіти, профілактичної роботи серед учнів;
- активне залучення до процесу виховання батьківської громадськості;
- розвиток творчих здібностей та інтересів учнів у гуртках, секціях.

Система виховної роботи забезпечує:

- умови для розвитку і самовдосконалення особистості;
- розвиток активності учнів у різних видах діяльності;
- згуртовування учнівських колективів навколо організації колективних творчих справ, участь у проектах;

- соціальну захищеність і підтримку учнів;
- творчий розвиток здібностей, інтересів особистості у позанавчальній діяльності.

Виховна система ЗЗСО №80 м. Києва базується на принципах, що визначають основні вимоги до процесу виховання особистості учня, до його змісту, організацій, форм, методів та прийомів;

- принцип гуманізації і демократизації виховного процесу,
- принцип зв'язку виховання з реальним життям,
- виховання особистості в колективі в ході спільної діяльності,
- єдність вимог і поваги до особистості,
- послідовність, систематичність і єдність виховних впливів.

Педагогічний колектив ЗЗСО №80 м. Києва одним з найголовніших завдань у своїй роботі вважає глибоке творче вивчення та впровадження педагогічної спадщини Василя Олександровича Сухомлинського. Співзвучні сьогоденню ідеї видатного педагога про гуманізацію навчально-виховного процесу, виховання громадянина-патріота, про збереження і зміцнення здоров'я дітей, формування високої пізнавальної, моральної і естетичної культури особистості, розвиток творчих здібностей і обдарувань школярів.

Вся виховна робота навчального закладу направлена на розв'язання проблеми «Формування і розвиток компетентної освіченої особистості на засадах духовності, моральності та національного патріотизму».

Метою виховання є формування морально-духовної життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал. Виховна мета є спільною для всіх ланок системи виховання та критерієм ефективності виховного процесу.

Загальні виховні завдання:

- формування національної свідомості;
- формування високої духовної особистості;
- утвердження на національному ґрунті принципів загальнолюдської моралі;

- виховання основ естетичної культури і розвиток художніх здібностей;
- виховання трудової активності;
- забезпечення повноцінного фізичного розвитку дітей та молоді;
- формування правової культури;
- виховання екологічної культури.

Зміст виховання – це система загальнокультурних і національних цінностей та сукупність соціально значущих якостей особистості:

- ціннісного ставлення до суспільства та держави;
- ціннісного ставлення до людей;
- ціннісного ставлення до природи;
- ціннісного ставлення до мистецтва;
- ціннісного ставлення до праці;
- ціннісного ставлення до себе.

Пріоритетним у виховній роботі ЗЗСО №80 м. Києва є:

- реалізація особистісного підходу в навчально-виховному процесі;
- формування національної свідомості та правової культури учнів;
- виховування патріотичних якостей особистості;
- розвиток творчих здібностей учнів;
- залучення молоді до національної та світової культури;
- співпраця вчителів, учнів, батьків та громадськості;
- збереження морального та фізичного здоров'я учнів;

- формування екологічної культури, мислення, свідомості;
  - розвиток учнівського самоврядування.
- Форми організації виховної діяльності:

- традиційні українські свята, уроки мужності, пам'яті, тематичні виставки, вахти пам'яті, допомога ветеранам;

- інтелектуальні конкурси та ігри;
- бесіди, лекції, корекційно-виховні заходи;

- виставка робіт учнів, концерти художньої самодіяльності, художні конкурси, виступи агітбригад, шкільні традиційні свята;

- трудові десанти по озелененню класних кімнат, приміщень, території школи та міста;

- екскурсії по рідному краю;
- спортивні змагання, спартакіади, Дні здоров'я;

- діяльність учнівського самоврядування;
- співпраця із громадськими організаціями;
- правові лекторії та вікторини;

- тематичні тижні, місячники;

- робота консультпункту для батьків та учнів;
- корекційна робота психолога та соціального педагога з учнями.

Серцевиною виховного процесу є особистість її нахили, здібності, потреби, інтереси, соціальний досвід, самовідданість, характер.

Результатом виховної діяльності ЗЗСО №80 м. Києва є створення сучасної моделі випускника – людини, готової до самоосвіти, самовизначення та самореалізації у дорослому житті.

Результативність та ефективність упровадження моделі виховної системи:

Школа домоглася певних результатів у своїй діяльності:

- виховна робота школи спрямована на формування особистості випускника – свідомого громадянина країни, здатного забезпечити гідне місце своїй батьківщині у світі

НУБІП УКРАЇНИ

- учень школи – справді творча, креативна особистість;
- школа – відкрита до батьків учнів (двічі на рік проводиться день відкритих дверей);

- класні колективи – активні учасники проекту «З Україною в серці», долучаються до патріотичних акцій;

НУБІП УКРАЇНИ

- відкрито анотаційні дошки випускникам школи, Героям України;
- учні – переможці II, III, IV етапів Всеукраїнських олімпіад, інтелектуальних та мистецьких конкурсів, інтерактивних ігор;

- активні в художній самодіяльності, гуртковій роботі;

НУБІП УКРАЇНИ

- злагоджено працює учнівське самоврядування, батьківський комітет

Позитивним результатом профілактичної роботи є те, що за останні три роки перебування учнів на внутрішкільному обліку знаходяться двоє учнів, що жоден учень школи за останні 3 роки не скоїв злочину і жоден учень не перебуває на обліку в секторі ювенальної превенції ГУНП молодіжної кримінальній поліції

НУБІП УКРАЇНИ

Найвідрадішим є те, що учні охоче йдуть до школи, батьки та громадські організації відкриті для школи

Таким чином, вся виховна робота спрямована на кінцевий результат —

НУБІП УКРАЇНИ

формування моделі компетентної особистості випускника (рисунок 5), оскільки реалії сьогодення висувають нагальну потребу у формуванні національно свідомого громадянина, патріота, здатного забезпечити країні гідне місце в

цивілізованому світі, особистості, яка своєю діяльною любов'ю до Батьківщини прагне досягти найвищих результатів у саморозвитку, у творчому зростанні.

НУБІП УКРАЇНИ

Досвід показує, що ефективність досягається там, де освіта організується в активних формах, що сполучаються між собою:

- колективна (лекції, бесіди, конференції, дискусії, диспути тощо);

- групова;

НУБІП УКРАЇНИ

- індивідуальна (консультації класного керівника, учителя-предметника, психолога, фахівців: медиків, соціологів, логопедів та інших);

теоретичні викладки (збагачуються обміном досвідом сімейного виховання);
практичні (проведенням педагогічних практикумів, розбором конкретних педагогічних ситуацій з батьками)..

Українська школа, яка працює за виховною системою «Я-родина-Батьківщина» - це заклад, що забезпечує партнерство вчителів, учнів та громадськості, формує громадсько-державному управлінні освітою, плекає авторитет батька й матері виявляє турботу про дітей.

«Я-Родина-Батьківщина» забезпечує достатній рівень знань учнів, душевний і психологічний комфорт, розвиток природних обдарувань, формує особистість, здатну творити себе і своє життя.

Створює єдиний культурно-освітній простір у мікрорайоні школи, співпрацюючи з громадськими організаціями, позашкільними навчальними Шкільна освіта на сьогодні працює в нових умовах і адаптується до нової системи вимог, а «нові умови вимагають нових шляхів вирішення». Рутинна цифр і звітності, яка буквально завалює адміністрацію школи, мало дає практичного результату для адміністрації, учителя, дитини, якщо не намагатися цю інформацію вибудувати в логічну систему з практичним виходом.

Саме тому сьогодні така велика увага приділяється організації роботи з налагодження функціонування системи безперервного вивчення стану розвитку системи навчально-виховної діяльності – моніторингу.

Останнім часом термін «освітній моніторинг» став усе частіше з'являтися на сторінках наукових та популярних видань, ця інноваційна управлінська технологія ввійшла в практичне управління закладами освіти.

Для педагогічного колективу та адміністрації ЗЗСО №80 м. Києва поняття «моніторинг» визначено як форма організації збору, зберігання, обробки й розповсюдження інформації про діяльність педагогічної системи, що забезпечує безперервне стеження за її станом і прогнозування розвитку навчального закладу на діагностико-проективній основі.

Моніторинг результативності виховного процесу, спираючись на системний аналіз й відновлені причинно-наслідкові зв'язки, повинен з'ясувати сутність й зміст досліджуваного виховного процесу, допомогти переосмислити методи роботи й організації діяльності, запропонувати, якщо це потрібно, альтернативну модель системи виховної роботи.

Компонентами схеми моніторингу є: параметри результативності – що саме відслідковується; процедура оцінювання результативності – як досліджується; форма подання отриманих результатів опис аналізу отриманих даних і висновки, що з них виводяться.

Технологічна модель моніторингу містить у собі наступний набір компонентів: мета, об'єкт, предмет управління, етапи, результат. Розглянемо їх стосовно реалізації моніторингу результативності виховного процесу.

Сучасний зміст виховання в Україні складає науково обґрунтована система загальнокультурних цінностей та відповідна сукупність соціально-значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства й держави, до інших людей, до себе, праці, природи, мистецтва. Система цінностей і якостей особистості розвивається і виявляється через її власне ставлення. Цей процес передбачає поєднання інтересів особистості (вільного саморозвитку і збереження своєї індивідуальності), суспільства (саморозвиток особистості має здійснюватися на моральній основі), держави (діти мають зростати національно свідомими громадянами, патріотами, здатними забезпечити країні гідне місце в цивілізованому світі).

Отже, маємо створити відповідні умови для організації виховного процесу та формувати готовність педагогів розв'язувати сучасні проблеми виховання школярів.

Поняття виховна робота відображає процесуальний бік виховної діяльності – діяльність учителів, класних керівників, батьків щодо здійснення формування певних рис особистості вихованців, з урахуванням конкретних умов її функціонування (вік учнів, регіон та ін.) та характеризує безпосереднє

планування, організацію та проведення тих чи інших виховних заходів у конкретному навчальному закладі, класі.

Виходячи з цього, мета моніторингу якості виховної роботи – відстеження ефективності застосовуваних педагогічних засобів задля розвитку учнів та учнівського колективу в процесі виховної діяльності класного керівника.

Постає дуже важливе питання: що саме можна вважати критерієм ефективності виховної роботи? Традиційно до основного з них відносять рівень вихованості учнів, проте у сьогоднішній педагогічній теорії та практиці існують

дуже різні підходи до трактування цього поняття. Один з можливих варіантів

вирішення даної проблеми пропонують І. Бех, І. Зязюн та ін. Вони стверджують, що сьгодні одним з реальних показників ефективності виховної діяльності є особистісне зростання кожної дитини як системи її ціннісних ставлень до світу, людей, самої себе, що будується на основі її самооцінки.

Оцінюючи результати виховання через категорію «особистісне зростання» школяра, можна зазначити наступні об'єкт та предмет моніторингу якості виховної роботи.

Об'єкт – рівень особистісного розвитку учнів та учнівського колективу. Предмет – організаційно-педагогічні умови ефективного використання засобів організації виховного процесу.

Виходячи з вимоги цілісності виховного процесу у сучасній школі, предмет моніторингу якості виховного процесу у цьому тлумаченні варто розглянути як сукупність трьох найважливіших складових.

Таблиця 2.1.

Предмет моніторингу якості виховного процесу у ЗЗСО №80

№ п/п	Позиція (що вивчається)	Предмет моніторингу	Механізм моніторингу
1.	Особистість школяра як головний показник ефективності процесу виховання		- тестові методики особистісного зростання;
2.	Дитячий колектив як середовище розвитку особистості школяра		- спостереження; - бесіди;

3.

Професійна позиція педагога як умова розвитку особистості школяра

- рейтинг;
- анкетування;
- вивчення продуктів діяльності;
- вивчення шкільної документації;
- збір незалежних характеристик;
- метод педагогічних ситуацій;
- узагальнення індивідуальних показників на групу;
- соціометричні методи;
- методики вивчення рівня згуртованості, вихованості, рівня сформованості колективу
- діагностика професійної позиції педагога як вихователя;
- методика вивчення професійних орієнтирів педагогічного колективу у галузі виховання

У моніторингу якості виховної роботи можна виділити етапи:

I етап. Діагностичний. Тут відбувається вивчення вихідного стану рівня особистісного розвитку учнів, колективу учнів та умов виховання у сім'ї.

II етап. Підготовчий. Визначення цілей і завдань виховної роботи з учнями, виходячи з результатів вихідної діагностики, Програми виховання молоді в Україні, річного плану школи й індивідуальних потреб учнів та учнівського колективу. На цьому етапі створюється модель і план виховної роботи, програма вивчення учнів та колективу.

III етап. Змістовно-діяльнісний. Реалізація наміченого плану виховної діяльності, спостереження за ходом розвитку учнів, заповнення індивідуальних

діагностичних карток, створення зведених карт за підсумками роботи за певний період часу, проведення індивідуальної корекційної роботи й оцінка ефективності окремих виховних заходів.

IV етап. Оцінно-прогностичний. Узагальнення результатів виховної роботи у формі таблиць, графіків, діаграм, гістограм; розгляд питання щодо необхідності корекції виховних дій, ефективного застосування тих чи інших форм виховної роботи, видача відповідних рекомендацій батькам та вчителям-предметникам, визначення перспектив подальшого розвитку учнів та колективу класу, підсумковий звіт класного керівника про результати своєї діяльності, створення аналізу виховної роботи за минулий період.

Результатом моніторингу якості виховної роботи є змістова характеристика рівня розвитку (особистості учня та учнівського колективу) відповідно до засобів, що застосовуються у виховній діяльності її суб'єктами.

Ефективність виховання – це співвідношення між метою виховання і результатами, досягнутими у процесі формування особистості, соціальних груп.

Для оцінювання результатів виховного процесу необхідно мати чітке уявлення про визначення рівнів вихованості учнів, їхньої свідомості, поведінки; вміти бачити зміни в її поведінці у результаті виховних впливів; обирати найефективніші форми і методи виховання. Без цього неможливо об'єктивно оцінити ефективність та якість виховної роботи, її впливу на колектив, кожного учня зокрема.

Складність процесу виховання зумовлена тим, що результати його не завжди помітні відразу. Тільки з часом можна судити про результативність виховного впливу педагога, що виявляється у вихованості дітей. Вихованість – комплексна характеристика особистості, враховує наявність і рівень сформованості в неї суспільно значущих якостей.

Результати процесу виховання різні, оскільки залежать від індивідуальних особливостей вихованців, їх ставлення до навколишнього світу, виховних впливів, однолітків, батьків, педагогів

Критерієм вихованості кожної особистості є не лише знання законів, правил, норм поведінки, а конкретні дії відповідно до визнаних норм і правил. Такі критерії не можуть бути універсальними, бо в кожному конкретному соціальному середовищі є свої норми і правила, а отже, і показники вихованості людини. При цьому слід враховувати вік, рівень соціального досвіду людини тощо.

Критерії вихованості — ознаки, за допомогою яких роблять висновок про рівень вихованості людини, оцінюють результати виховного впливу.

Рівень вихованості — ступінь сформованості в учня відповідно до вікових можливостей найважливіших якостей особистості, які є показниками вихованості.

Рівень вихованості наближено характеризують словами: високий, середній, низький. Високий рівень певної якості особистості характеризується наявністю всіх ознак, властивих цьому показнику.

Середній — наявністю половини чи більше ознак відповідного критерію. Низьким вважають такий, коли є менше половини ознак від загальної кількості чи коли їх немає взагалі.

Основними показниками рівня вихованості школяра є зовнішній вигляд, культура поведінки у школі та за її межами, громадська активність, самостійність у всіх видах діяльності, сформованість наукового світогляду, національної самосвідомості, ставлення до навчання, інтерес до знань і усвідомлення їх ролі в своєму розвитку, прилучення до національної та світової культури, фізичне здоров'я, захоплення фізичною культурою і спортом, працелюбність, орієнтованість на майбутню професію.

Оцінити рівень вихованості учня можна і за його ставленням до навколишньої дійсності. У ставленні до суспільства він виявляє патріотизм, суспільну дисциплінованість, громадську активність, працьовитість, відповідальність, солідарність, відданість справі; у ставленні до інших людей — повага їх гідності, піклування, терплячість; до себе — гідність, самокритичність, самоконтроль, ініціативу, оптимізм; до культури — повагу до культурних

цінностей, контакти з діячами культури, розуміння прекрасного; до природи - повагу до всіх форм життя, замилювання природою, примноження її багатств і раціональне їх використання; до моральних цінностей - демократизм, гуманізм, поважання свободи волі особистості.

При визначенні рівня вихованості учнів нерідко послуговуються такими методами науково-педагогічного дослідження, як педагогічне спостереження, бесіда, анкетування, вивчення продуктів діяльності учнів та ін.

Творчою групою школи в рамках проведення моніторингу результативності виховної роботи колективу школи розроблено критерії рівня вихованості учнів та підбрано діагностичний інструментарій.

Таблиця 2.2

Результативність виховної роботи ЗЗСО №80 м.Києва

Критерії	Показники освоєння учнями освітньої програми	Методики вивчення
I. Сформованість пізнавального потенціалу особистості учня	Пізнавальна активність учнів	<ul style="list-style-type: none"> • Шкільний тест розумового розвитку • Статистический аналіз поточної і підсумкової успішності • Методики вивчення розвитку пізнавальних процесів.
II. Сформованість морального потенціалу особистості учня	Сформованість відносин дитини до Батьківщини, суспільства, сім'ї, школи, до себе, природи, праці.	<ul style="list-style-type: none"> • Тест Н.Е.Щурковой "Міркуємо про життєвий досвід" • Методики "Недописана теза", "Ситуація вибору" • Метод ранжирування • Методики "Ріпка" ("Що у мене виросте"), "Магазин", "Золота рибка"

III. Сформованість комунікативного потенціалу особистості	Комунікабельність Знання етикету поведінки	<ul style="list-style-type: none"> • Методика виявлення комунікативних схильностей учнів Педагогічні спостереження
IV. Сформованість естетичного потенціалу	Сформованість естетичних почуттів	<ul style="list-style-type: none"> • Методика Торренса • Педагогічні спостереження
V. Сформованість фізичного потенціалу	Стан здоров'я учня Розвиток фізичних якостей особистості	<ul style="list-style-type: none"> • Статистический медичний аналіз стану здоров'я учня • Виконання контрольних нормативів з перевірки розвитку фізичних якостей
VI. Задоволення життєдіяльністю школи	Комфортність дитини у школі Емоційно-психологічний стан учня у школі (класі)	<ul style="list-style-type: none"> • Методика А.А. Андрєєва "Вивчення задоволеності учня шкільної життям" • Методики "Наші відносини", "Психологічна атмосфера у колективі" • Анкета "Ти і твоя школа" • Соціометрія

Перелічені методики дають можливість отримати необхідну і достовірну інформацію про розвиток особистості учнів.

Узагальнення результатів діагностик подаються у вигляді таблиць, графімів, діаграм, гістограм. При виявленні учнів з низьким рівнем вихованості на засідання МО класних керівників розглядається питання корекції виховних дій, ефективного застосування тих чи інших форм виховної роботи щодо таких учнів. Класний керівник готує відповідні рекомендації батькам та вчителям-предметникам, визначає перспективи подальшого розвитку учнів. Робота класного керівника з учнями, які мають низький рівень вихованості має відображення в індивідуальній корекційній карті учня.

Критеріями якості виховної роботи мають виступати ті параметри життя школи, які визначають здатність учитися і вихованість школярів, їхнє ставлення до виховання і навчання, до школи і педагогів, готовність їх до свідомого вибору професії, здатність адаптуватися до сучасних життєвих умов.

По тому як змінюються рівні вихованості і навчання дітей можна робити висновки про якість навчально-виховної роботи школи. Так, високий рівень громадської спрямованості свідчить про ефективність діяльності педколективу з досягнення цілей і завдань виховання. Сформованість світогляду підтверджує якість засвоєння дітьми провідних ідей науки й їх практичного застосування.

Критерії визначення ефективності виховного впливу шкільного колективу об'єднують у групи:

1. Критерії оцінювання організаційної структури і складових шкільного колективу:

— відповідність структури колективу соціальній моделі суспільства;
— чіткість розподілу функцій між внутріколективними об'єднаннями і органами управління;

— взаємозв'язок між внутріколективними об'єднаннями (органами шкільного управління);

— здійснення управління діяльністю шкільного колективу як єдиного процесу на основі співуправління педагогів, учнів, батьків, громадськості.

Рівні сформованості шкільного колективу визначають на основі стадій його розвитку.

Високий рівень. Відповідає третій стадії розвитку колективу, коли він повністю виконує виховні функції, характеризується соціально-ціннісними мотивами, демократичною спрямованістю. Члени колективу відрізняються високим рівнем активності, ініціативності, самостійності в процесі різнопланової діяльності, моральної сформованості.

Середній рівень. Відповідає другій стадії розвитку колективу, характеризується наявністю активу, який бере на себе частину повноважень

керівника колективу, ситуативними виявами демократичного співжиття. Члени колективу виявляють середній рівень активності, ініціативності, самостійності в процесі організації діяльності шкільного колективу, моральної вихованості.

Низький рівень. Відповідає першій стадії розвитку колективу, характеризується індивідуалістичною спрямованістю членів колективу, якого фактично ще немає. Керівник змушений брати на себе роль своєрідного “диктатора”. Активність, ініціативність, самостійність виявляються дуже рідко, відчутний низький рівень моральної вихованості.

Науковці стверджують, що класні учнівські колективи є неформальними об'єднаннями. Кожен класний керівник, безумовно, впевнений, що добре знає свій клас, адже він перебуває в його середовищі майже щодня. Практика доводить, що яким би не був дружнім клас, він усе одно має свою внутрішню структуру, яка не завжди відома педагогам, які працюють з класом. Моніторинг статусної структури класного колективу та причини формування колективного статусу кожного з учнів зокрема дає змогу розробити корективні заходи щодо психологічної підтримки дітей, у яких низька соціальна адаптація.

Після обробки результатів анкетування «Я і мій класний колектив» всі дані заносяться до таблиці «Статусна структура колективу (за І. Лікарчуком)» й розділені за такими напрямками: учні, яким заздять, які викликають симпатію, є байдужими, викликають слабку антипатію, інтерферентне ставлення, є лідерами, є замкнутими.

Унаслідок ґрунтовного вивчення структури учнівських колективів 5-9 класів творча група зробила такі висновки:

1. Учнівські колективи не є однорідними. Розподіл на певні групи відбувається з причини динаміки поглядів та контактних стосунків між учнями.

2. Симпатії учнів спричинені передусім соціальним статусом сімей, у яких живуть діти і їхніми безпосередніми успіхами у навчанні. Важливим компонентом вибору симпатії є вміння товаришувати і цінувати дружбу.

3. Причини байдужості до окремих учнів, зокрема, в тому, що ці діти не мають ні яких досягнень, не вирізняються матеріальним достатком і їхньому характерові притаманні флегматичні риси.

4. Є потреба глибше вивчати причини антипатії учнів і тримати на контролі поведінку саме цих дітей, оскільки симпатії та антипатії є змінними, вони мають ситуативний характер, постає потреба в підсиленні статусу цих дітей різними методами виховних впливів і навіть за допомогою штучно створених ситуацій.

Створивши інструментарій моніторингу, провівши початкову діагностику, отримали результати рівня компетентності класних керівників з питань особистісно зорієнтованого виховання, рівня оволодіння інтерактивними методиками. Дослідження дають змогу адміністрації спланувати методичну роботу згідно з результатами діагностування. Надання реальної, особистісно значимої допомоги класним керівникам ґрунтується на аналізі виховного процесу, можливостях кожного керівника, компетентному плануванні та розробці індивідуальних програм підвищення педагогічної майстерності.

Регулярно здійсненні моніторингові дослідження є хорошим інструментом аналізу різноманітних сторін виховного процесу. Вони дозволяють одержати реальну картину результативності напрямів розвитку школи.

Перспективами подальшого педагогічного дослідження можуть бути: виявлення передового педагогічного досвіду, його узагальнення та розповсюдження; ефективне використання кваліфікації вчителя, практичного досвіду та працездатності; відкриття нових проблемних ситуацій; планування роботи методичного об'єднання класних керівників; створення ситуації, за якої сам класний керівник зацікавлений у незалежній об'єктивній оцінці своєї праці щодо рівнів вихованості школярів; забезпечення механізмами репулювання цілей та шляхів їх досягнення; виявлення помилок у цілях, планах, нормах, що встановлені адміністрацією школи; можливість для вчителів, батьків побачити об'єктивну картину виховного процесу в школі.

Висновки до розділу 2

На підставі аналізу практичної діяльності встановлено, що оновлення змісту виховання забезпечує досягнення виховних результатів, які відповідають сучасним соціальним очікуванням, а виховна система школи спрямована на формування творчої особистості, соціально-активного громадянина України і світу через впровадження педагогіки партнерства та становлення життєво-компетентної людини.

Основним завданням педагогів було сприяння інтелектуальному, фізичному розвитку школярів, формувати компетентності здорового способу життя.

Педагоги школи працювали над створенням необхідних умов для організації різноманітної творчої діяльності дітей, збереження та зміцнення здоров'я вихованців, створення сприятливого етично-психологічного клімату, здорових міжособистісних відносин в учнівському колективі, самоутвердження кожного учня.

Контроль за виконанням річного плану виховної роботи, а відповідно й виховної системи школи здійснюється згідно з циклограмою внутрішкільного контролю за організацією виховної роботи, яка складається відповідно до річних планів школи, класних керівників, результати якого знаходять відображення у наказах по школі, аналітичних довідках, інших робочих документах.

Отже, досягти очікуваних результатів у вихованні можливо лише при дієвій виховній системі. І вона створюється, формується й розвивається зусиллями всіх учасників навчально-виховного процесу та направлена на становлення особистості учня школи.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМКИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ВИХОВНОЇ РОБОТИ ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

3.1. Шляхи і методи удосконалення управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти

Управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти спрямоване на удосконалення виховної роботи. Особлива роль у вирішенні цих проблем належить управлінню системою виховної роботи як цілеспрямовано організованій взаємодії суб'єктів освітнього процесу, спрямованій на розробку спеціально спроектованих прогностичних дій, програм, моделей розвитку закладу загальної середньої освіти на основі мобілізації творчого потенціалу керівництва, педагогічного і учнівського колективів.

Школа повинна бути державно-громадським загальноосвітнім навчально-виховним закладом, який організовує свою діяльність на ґрунті національної культури і національних традицій, який за змістом, формами роботи відповідає національно-культурним потребам України, її становленню і розвитку як суверенної держави.

Головною метою школи є формування і розвиток високоінтелектуальної, свідомої особистості з громадською позицією, готовою до конкурентного вибору свого місця в житті.

У Законі України «Про загальну середню освіту» визначені завдання загальної середньої освіти, акцентується увага на вихованні громадянина – патріота своєї Батьківщини, готового до подальшої освіти і трудової діяльності, з визнаними політичними і світоглядними переконаннями, на формуванні творчої особистості учня, свідомого ставлення до обов'язків; вихованні поваги до національних цінностей нашого народу; виробленні навичок здорового способу життя.

Національною Програмою патріотичного виховання населення, формування здорового способу життя, розвитку духовності та зміцнення

моральних засад суспільства поставлено ряд завдань: утвердження високих моральних цінностей, політичної культури та трудової моралі, збереження повноцінного фізичного розвитку дітей і молоді, попередження злочинності, запобігання інформації, що містить у собі елементи асоціальної поведінки, насильства, жорстокості, порнографії, пропаганди наркотичних речовин.

Концепція виховання дітей та молоді у національній системі освіти визначила систему завдань, спрямовану на виховання гармонійно розвиненої, високоосвіченої, національно свідомої і соціально активної людини, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями,

родинними і патріотичними почуттями, є носієм кращих надбань національної та світової культури, здатної до саморозвитку і самовдосконалення.

Виховання органічно поєднане з процесом навчання дітей, опанування основами наук, багатством національної і світової культури.

Характер виховання повинен передбачати глибоке розуміння вихователем природи вихованців, їх індивідуальних рис і можливостей, поваги до особистості дитини, постійно дбати про її гармонійний розвиток, встановлення взаємин співробітництва у навчально-виховному процесі.

Пріоритетним є всебічний та гармонійний розвиток особистості, яка здатна до саморозвитку, самовиховання і самореалізації у своїй діяльності, керується загальнолюдськими цінностями, глибоко розуміє традиції свого народу.

Успіх виховного процесу залежить від відносин між вчителем і учнем, які повинні будуватися на основі співдружності, співробітництва і ділового партнерства.

Вчитель і учень - рівноправні суб'єкти навчально-виховної діяльності. Тому варто більше уваги приділяти стимулюванню внутрішньої і зовнішньої активності учнів, їх оптимальній участі у спільній діяльності у справі виховання.

Підвищенню результативності виховної роботи в загальноосвітньому навчальному закладі сприяє вдосконалення нових форм роботи, пошук нових систем виховання, впровадження розвиваючих технологій.

Напрями виховної роботи [83].

Вирішення завдань виховної роботи здійснюється за напрямками:

- громадянське виховання;
- родинно-сімейне виховання;
- військово-патріотичне виховання;
- трудове виховання;

- художньо-естетичне виховання;
- моральне виховання;
- екологічне виховання;

- формування здорового способу життя;

- превентивне виховання;
- сприяття творчому розвитку особистості.

Мета громадянського виховання - сформувати свідомого громадянина.

патріота, професіонала, тобто людину з притаманними їй особистісними якостями й рисами характеру, світоглядом і способом мислення, почуттями, вчинками та поведінкою, спрямованими на розвиток демократичного громадянського суспільства в Україні.

Головними завданнями родинно-сімейного виховання є гармонійний всебічний розвиток дитини, підготовка її до життя в існуючих соціальних умовах, реалізація її творчого потенціалу, формування у дітей моральних цінностей з позиції добра, справедливості, правди, людяності, розуміння пріоритету виховання дітей у сім'ї та гуманних взаємин між членами кожної родини, важливості ролі сім'ї у житті суспільства, створення сприятливої трудової атмосфери в сім'ї, виховання національної свідомості і самосвідомості, культури поведінки в сім'ї, залучення до традицій родинно-побутової культури українців, активної участі у всенародних і сімейних святах [67].

Військово-патріотичне виховання покликане забезпечити морально-політичну і практичну підготовку щодо виконання обов'язку – захисту незалежної Батьківщини, військової служби у Збройних Силах України. Головними завданнями є формування психологічних та морально-вольових якостей (стійкості, мужності, готовності до подвигу, самопожертви),

особистісних поглядів на сучасні події; самовиховання і самопідготовка, спрямовані на оволодіння певними світоглядними знаннями і уявленнями, фізичний розвиток особистості.

Трудове виховання спрямоване на формування творчої працелюбної особистості, виховання цивілізованого господаря, свідомого ставлення до праці як вищої цінності людини і суспільства, готовності до життєдіяльності і праці в умовах ринкових відносин, формування в учнів розуміння загальних основ сучасного виробництва, вміння включатись у виробничі відносини, виховання дисциплінованості, організованості, бережливого ставлення до суспільної і приватної власності, природних багатств.

Художньо-естетичне виховання передбачає формування основ естетичної культури, естетичних норм і принципів, переконань та ідеалів, естетичного сприймання та емоційного ставлення до прекрасного, духовне збагачення учнів, розширення їх світогляду, оволодіння цінностями і знаннями в галузі світового та народного мистецтва, музики, архітектури, побуту, ремесел; озброєння школярів естетичними знаннями, виховання художнього смаку, вироблення естетичної активності, бажання вносити прекрасне у життя, примножувати культурно-мистецькі надбання народу.

Моральне виховання спрямоване на прищеплення і розвиток моральних почуттів, міцних переконань і потреби поводити себе згідно з моральними нормами, прийнятими в суспільстві, виховання патріотизму, колективізму, свідомої дисципліни та організованості, громадянської і соціальної відповідальності, непримиренності до аморальних вчинків людей, до порушників норм і правил культурної поведінки.

Це планомірний, цілеспрямований вплив на морально-емоційний розвиток людини через організацію умов, в яких формуються її духовна, емоційна, світоглядна сфери та поведінка відповідно до загальнолюдських та національних морально-етичних цінностей.

Система морального виховання спрямована на формування цілісної моральної особистості, яка включає такі гуманістичні риси, як доброта, чуйність,

милосердя, увага, толерантність, совість, чесність, справедливість, людська гідність, повага і любов до людей, правдивість і скромність, сміливість і мужність.

Зміст морального виховання включає принципи, норми, правила моралі та прогресивні традиції, які становлять частину духовного життя народу. Це народні традиції, шанобливе ставлення до Батьківщини, суспільства, праці, до людей і самих себе.

Екологічне виховання покликане забезпечити підростаюче, покоління науковими знаннями про взаємозв'язок природи і суспільства, допомогти зрозуміти багатогранне значення природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема, сформуванню розуміння, що природа - це першооснова існування людини, а людина частка природи, виховати свідомо добре ставлення до неї.

почуття відповідальності за навколишнє середовище як національну і загальнолюдську цінність, розвивати творчу активність щодо охорони та перетворення оточуючого середовища, виховувати любов до рідної природи.

Метою напрямку «Формування здорового способу життя» є забезпечення повноцінного розвитку дітей і молоді, охорони та зміцнення їхнього здоров'я, формування фізичних здібностей особистості, гармонії тіла і душі; виховання

потреби у регулярних заняттях фізичною культурою і дотриманні режиму дня, у прагненні до оволодіння санітарно-гігієнічними знаннями і навичками, утвердження здорового способу життя, формування вміння правильно

поводитись у критичних життєвих ситуаціях і надавати необхідну допомогу собі та оточуючим; використання історичного національного досвіду здорового способу життя; формування рис лицарства і мужності, самовдосконалення тіла й духу [78].

Система роботи включає в себе організацію шкільного режиму, дотримання у школі гігієнічних норм щодо освітлення, температури повітря, шкільного обладнання, раціонального харчування, загартування, профілактичне медичне обстеження, пропаганда здорового способу життя і включення дітей у різні види спортивно-фізкультурної діяльності.

Превентивне виховання передбачає реалізацію заходів, спрямованих на попередження злочинів і злочинності, вдосконалення способу життя учнів без порушень норм моралі; розвиток умов, що сприяють збереженню здоров'я та життя дітей, виявлення негативних змін у поведінці учнів, вивчення причин і умов, що сприяють скоєнню злочину, попередження їх подальшого розвитку;

організацію змістовного дозвілля, поліпшення роботи з підлітками з девіантною поведінкою, надання їм допомоги в самовихованні. Метою є формування правової свідомості на основі тих правових знань, уявлень, переконань, що склалися в нашому суспільстві, почуттів, що регулюють поведінку: почуття

законності, обраної мети, правомірності шляхів її реалізації, справедливості, активної протидії порушникам законів нашої країни, докорінне підвищення правової культури всіх учасників навчально-виховного процесу; формування здорового способу життя, попередження асоціальних проявів серед учнів, профілактика вживання наркотичних речовин.

Здійсненню превентивного виховання сприяють психолого-педагогічна профілактика та корекція відхилень у поведінці учнів, використання нестандартних форм виховання, забезпечення зайнятості та змістовного відпочинку дітей під час канікул, допомога соціально дезадаптованим категоріям

дітей, профілактика дитячої бездоглядності, просвітницька робота щодо запобігання протиправній поведінці, наркоманії, алкоголізму, захворюваності на ВІД/СНІД та хворобам, що передаються статевим шляхом; правильне статеве виховання.

Одним із пріоритетних напрямків виховної роботи є сприяння творчому розвитку особистості. Він спрямований на розвиток власних спостережень, пізнавальних інтересів у певній галузі знань до технічної творчості, моделювання, винахідництва, сприяння інтелектуальному, емоційному та естетичному розвитку школярів, уміння бачити пізнавальні проблеми у сфері

науково-технічної, художньої, декоративно-прикладної творчості, еколого-натуралістичній, туристсько-краєзнавчій, фізкультурно-спортивній діяльності.

Основними шляхами розвитку дитячих обдарувань є оптимально побудований навчально-виховний процес, раціональна організація позаурочних форм роботи та ефективна взаємодія сім'ї і школи.

Ці напрями виховання тісно взаємопов'язані між собою і утворюють цілісну систему, яка забезпечує виховання всебічно розвинутої особистості – вільної, гуманної, духовно і творчо зрілої, фізично досконалої, громадянсько відповідальної і мужньої, ініціативної і активної, здатної до вирішення складних проблем, готової до самооцінки і самовиховання.

Складний процес виховання здійснюється за допомогою різноманітних форм роботи, вибір яких залежить від змісту та завдань виховної роботи, вікових особливостей вихованців з урахуванням основних напрямків діяльності школярів.

Основними формами виховної роботи в закладі загальної середньої освіти є:

1. Інформаційно-масові (дискусії, диспути, конференції, «філософський стіл», «відкрита кафедра», інтелектуальні аукціони, ринги, вечори, подорожі до джерел рідної культури, історії, держави і права, «жива газета», створення книг, альманахів).

2. Діяльнісно-практичні групові (творчі групи, осередки, екскурсії, свята, театр-експромт, ігри-драматизації, ярмарки, народні ігри, огляди-конкурси, олімпіади).

3. Інтегративні (шкільні клуби, КВК, фестивалі, асамблеї з проблем традицій, культури, політики і права, гуртки).

4. Діалогічні (бесіда, міжрольове спілкування).

5. Індивідуальні (доручення, творчі завдання, звіти, індивідуальна робота тощо).

6. Наочні (шкільні музеї, кімнати і зали, галереї, виставки дитячої творчості, книжкові виставки, тематичні стенди тощо) [81].

Слід підкреслити, що головним організатором виховної роботи у класі, першим вихователем, консультантом, безпосереднім наставником є класний

керівник, який спрямовує навчально-виховний процес, співпрацює з учнями, їх батьками, вихователями ГПД, вчителями - предметниками, керівниками гуртків, дитячими та молодіжними громадськими організаціями, організовує і проводить позаурочну та культурно-масову роботу.

Класний керівник планує і координує всю виховну роботу з класом з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, їх нахилів і інтересів, рівня сформованості учнівського колективу, сприяє розвитку самоврядування в класі, створює умови для організації змістовного дозвілля, проводить відповідні заходи щодо профілактики правопорушень, бездоглядності.

Система роботи класного керівника - це сукупність взаємопов'язаних між собою виховних заходів, які випливають із завдань громадянського виховання [47].

Основними розділами виховної роботи класного керівника є:

1. Вивчення учнів, учнівського колективу.
2. Створення і розвиток класного учнівського колективу.
3. Організація і проведення позаурочної (позашкільної) виховної роботи.
4. Співпраця з культосвітніми й позашкільними установами.
5. Робота з батьками.

Найпоширенішою формою організації виховної роботи є індивідуальна робота та класна година або година спілкування класного керівника, яка проводиться раз на тиждень. Такі години мають бути різноманітними за тематикою та формами проведення, пов'язаними із життям класу, школи, мікрорайону, міста, області.

Складовою частиною виховної роботи є шкільне самоврядування, яке є однією із важливих умов залучення учнів до громадської діяльності. Учні мають право висловлювати свою думку і бути почутими, брати участь у прийнятті рішень, що стосуються їх життя.

Самоврядування виховує в учнів ініціативність, активність, самостійність, самокритичність, відповідальність, організаторські здібності. Формує вміння

планувати, обирати головні напрямки у роботі, чітко налагодити контроль і перевірку виконання, правильно розподіляти обов'язки, забезпечити координацію дій

До організації цієї роботи слід підходити дуже серйозно і відповідально, вибираючи оптимальні форми для кожного окремого закладу з урахуванням контингенту учнів, місцевих традицій, звичаїв тощо. Самоврядування в загальноосвітньому навчальному закладі має стати для учнів справжньою школою демократії, школою громадянського становлення підростаючого покоління.

Ефективність виховної діяльності закладу освіти залежить і від активної співпраці з дитячими та молодіжними громадськими організаціями, які визнані державою і носять неполітичний характер.

У законі України «Про загальну середню освіту» визначено: «У загальноосвітніх навчальних закладах забороняється утворення і діяльність організаційних структур політичних партій, а також релігійних організацій і воєнізованих формувань».

Примусове залучення учнів (вихованців) до вступу в будь-які об'єднання громадян, релігійні організації і воєнізовані формування забороняється (ст. 17).

Відповідно до Конституції України (ст. 35) та Закону України «Про освіту» (ст. 9) державна система загальноосвітнього навчального закладу відокремлена від церкви і носить світський характер.

Жодна релігія не може бути визнана державою як обов'язкова.

В організації виховної роботи зі старшокласниками доцільно передбачити їх можливу участь у волонтерському русі.

Заступникам директорів з виховної роботи, класним керівникам варто спланувати співпрацю з відповідними центрами соціальних служб для молоді, де працюють групи волонтерів, які надають соціальну допомогу незахищеним категоріям населення, перш за все людям похилого віку, інвалідам, дітям-сиротам, малозабезпеченим, безпритульним дітям, допомагають їм вирішувати побутові проблеми; організовують секції, гуртки, клуби різноманітного

спрямування, проводять культурно-масові заходи, розповсюджують рекламно-інформаційну друковану продукцію, що пропагує здоровий спосіб життя; консультують з питань, які входять до їх компетенції.

Ця робота збагатить життя учнівського колективу і спрямує на виховання свідомих громадян з високою моральністю та відповідальністю.

Однією з важливих ланок процесу виховання учнів є історичні музеї, які сприяють формуванню у молодого покоління національної свідомості, громадянських якостей, збереженню духовної єдності поколінь, історико-культурної спадщини свого народу, удосконаленню навчально-виховного

процесу, розвитку творчих інтересів учнів до пошукової, природоохоронної, народознавчої роботи, під час якої учні збирають історичні документи, предмети побуту, записи спогадів тощо.

Музеї організують дослідницьку діяльність, поповнюють свої фонди шляхом проведення експедицій, походів, екскурсій, створюють стаціонарні експозиції та виставки, проводять освітньо-виховну роботу серед учнівської молоді.

У загальноосвітніх навчальних закладах доцільно створювати музеї за такими профілями: історичні, краєзнавчі, природничі, літературні, мистецькі, етнографічні, галузеві тощо, де проводити уроки мужності, трудової слави, конференції, спільні зустрічі з ветеранами війни і праці.

Виховання в сім'ї є першоосновою розвитку дитини як особистості. Стаття 59 Закону України "Про освіту" покладає на батьків відповідальність за фізичне здоров'я і психічний стан дітей, створення належних умов для розвитку їх природних здібностей. Утримання своїх дітей до повноліття – це конституційний обов'язок кожного громадянин України.

Значну роль у вихованні школярів варто віднести спільним діям навчального закладу і сім'ї, ефективність яких залежить від особливостей організації роботи з батьками в сучасній школі.

Головними завданнями роботи закладу освіти з сім'єю є:

• пропаганда педагогічних знань з метою підвищення педагогічної грамотності батьків;

• організація заходів, спрямованих на оволодіння батьками системою умінь, необхідних для організації діяльності дитини вдома;

• гуманізація змісту та форм роботи з сім'єю і взаємовідносин "педагоги - батьки" [63].

Батьки та вчителі повинні стати партнерами, активними співучасниками великого творчого процесу виховання учнів, що дозволять реалізувати виховну мету закладу освіти.

В умовах соціально-економічної, політичної нестабільності і духовної кризи суспільства, що склалася останнім часом у нашій державі, значно зростає роль закладів освіти у попередженні злочинності, наркоманії, тютюнопаління, пияцтва, запобіганні дитячій бездоглядності, бродяжництву, жебракуванню.

Щоб подолати кризу розвитку дітей, духовне розтління, попередити підліткову проституцію, необхідно поширювати профілактичні знання (медичні, моральні, правові), створювати умови для закріплення установок на дотримання здорового способу життя, проводити індивідуальну профілактичну роботу з учнями, що мають відхилення у поведінці, вживають наркотичні речовини,

підбирати нові психолого-педагогічні підходи, звертатися за консультаціями до шкільних психологів.

Вже з дитинства потрібно закладати фундамент майбутніх знань і поведінки, формувати гармонійні відносини між учнями обох статей, якості, які визначають необхідне ставлення і вміння будувати правильні стосунки з особою протилежної статі, здатність протистояти таким формам взаємин, що спричиняють сексуальні збочення і злочини, готувати до сімейного життя [80].

У загальноосвітніх навчальних закладах варто створити інформаційні куточки, де розміщувати повідомлення, інформації, оголошення загальношкільного значення, витяги з плану роботи школи у позаурочний час. Доцільно вказати телефони довіри, адреси, режим роботи підліткових лікарів, які проконсультують про особливості жіночого та чоловічого організму в різні

вікові періоди, про вплив шкідливих звичок, раннього й безладного статевого життя, про симптоми вагітності, ознаки хвороб, що передаються статевим шляхом, СНІДу; режим роботи спеціальних психологів, соціальних педагогів, які виявлять причини відхилення у поведінці підлітків; телефони та режим роботи центрів соціальної адаптації, юристів, які проконсультують молодь, ознайомлять з заходами відповідальності за правопорушення, що передбачені чинним законодавством.

Виховна система школи розробляється відповідно до Закону України «Про загальну середню освіту», Конвенції ООН про права дитини, Статуту школи.

Система виховної роботи передбачає:

- планування позаурочної – виховної роботи з учнівським колективом;
- організацію методичної роботи з актуальних проблем виховання з педагогами, класними керівниками;

- розвиток учнівського самоврядування;

- співробітництво з правоохоронними органами, соціальними службами з питань організації правової освіти, профілактичної роботи серед учнів;

- активне залучення до процесу виховання батьківської громадськості;

- розвиток творчих здібностей та інтересів учнів у гуртках, секціях.

Система виховної роботи забезпечує [86]:

- умови для розвитку і самовдосконалення особистості;

- розвиток активності учнів у різних видах діяльності;

- згуртовування учнівських колективів навколо організації колективних творчих справ, участь у проектах;

- соціальну захищеність і підтримку учнів;

- творчий розвиток здібностей, інтересів особистості у позанавчальній діяльності.

Виховна система школи базується на принципах, що визначають основні вимоги до процесу виховання особистості учня, до його змісту, організацій, форм, методів та прийомів:

- принцип гуманізації і демократизації виховного процесу;

- принцип зв'язку виховання з реальним життям,
- виховання особистості в колективі в ході спільної діяльності,
- єдність вимог і поваги до особистості,
- послідовність, систематичність і єдність виховних впливів.

Результатом виховної діяльності закладу загальної середньої освіти є створення сучасної моделі випускника – людини, готової до самоосвіти, самовизначення та самореалізації у дорослому житті.

Управління системою виховної роботи закладу здійснюється через конкретизацію цілей виховання, розширення видів діяльності, введення інновацій у виховний процес, діяльність соціально – психологічної служби розширення взаємодій з середовищем. Пошук сучасних шляхів і засобів виховання школярів здійснюється на засадах педагогіки творчості і становить одну із найактуальніших проблем навчально-виховного процесу. Тому в закладі має бути визначено коло питань для пріоритетного вирішення сутності виховного процесу, функцій, які спрямовані на розв'язанні проблеми становлення творчої особистості.

3.2. Методичні рекомендації щодо удосконалення управління системою виховної роботи закладу загальної середньої освіти

Розв'язання глобальних проблем суспільства залежить від того, який тип людини буде сформований цим суспільством, яким виявляється рівень його індивідуальної свідомості, характер та широта міжособистісних зв'язків, ступінь залученості до соціального життя. Враховуючи перспективи подальшого розвитку України, можна визначити, що найважливішою соціальною функцією закладу загальної середньої освіти є функція формування особистості гуманістичного типу, конкурентноспроможної людини, справжнього інтелігента, здатного творчо підходити до розв'язання завдань соціального, професійного й особистісного змісту в їхній органічній єдності.

Політичні та соціально-економічні перетворення, які нині відбуваються в Україні, суттєво впливають на умови функціонування закладів освіти, систему

навчання і виховання молоді. Доля країни, її майбутнє залежить від тих, хто натеper навчається в загальноосвітніх навчальних закладах. Саме вони мають жити і працювати в умовах ринкових відносин, розширення приватної власності, комерційних структур господарювання, інтеграції галузей виробництва, глобалізації економіки, упровадження ефективних технологій, удосконалення механізмів управління виробничими й духовними сферами життя суспільства, їх тотальної інформатизації.

У «Концепції безперервної системи національного виховання» зазначено:

«Разом з перспективами вільного розвитку української держави відкрилися правові можливості для розвитку освіти, науки, культури, що вимагає докорінної перебудови процесу виховання молодого покоління» [14, с. 18-25].

У Державній національній програмі «Освіта» визначено стратегію розвитку освіти в Україні, пріоритетні напрями та способи створення життєздатної системи безперервного навчання і виховання для досягнення високих освітніх рівнів, забезпечення можливостей постійного духовного самовдосконалення особистості, формування інтелектуального та культурного потенціалу як найвищої цінності нації [23].

Основними принципами розбудови системи освіти в нашій країні є її гуманістичне та гуманітарне спрямування, провідна роль в економічному, соціальному, політичному та духовному оздоровленні суспільства; переорієнтація громадянського, морального і фізичного виховання учнів відповідно до процесів демократизації і гуманізації суспільства.

Сучасна система освіти й виховання покликана забезпечити всебічний розвиток особистості, тобто гармонійні відносини людини з предметним світом і природою, з іншими людьми і з собою. Привести до узгодження ці три види стосунків – означає наблизити виховання до ідеалу [36]. Виховання і розвиток особистості – взаємопов'язані та взаємозумовлені процеси. Виховання може супроводжувати, слідувати та випереджувати розвиток особистості, відіграючи при цьому провідну роль.

Інтеграція виховання і розвитку особистості зумовлює необхідність системного-комплексного підходу до змісту і процесу виховання, добору методів і форм, взаємодії сфер впливу на учня. На основі діалектико-

матеріалістичного вчення про формування особистості виходимо з того, що процес виховання будується як цілеспрямована взаємодія вихователів і

вихованців, організація певних відносин між ними та навколишнім середовищем. В основі ідеї комплексного підходу до виховання – важливі категорії матеріалістичної діалектики – всебічний зв'язок і цілісність явищ.

Категорія цілісності виражає внутрішню єдність об'єкта; цілісність підходу до об'єкта виховання означає всебічне охоплення всіх його властивостей і зв'язків, розуміння його внутрішньої обумовленості та специфіки.

Комплексний підхід до виховання учнів передбачає вибір раціонального змісту, принципів, методів, форм і засобів його здійснення, що забезпечує досягнення його максимальної результативності за мінімальних витрат енергетичних ресурсів суб'єктів виховного процесу й часу. Говорячи про

необхідність системного-комплексного підходу до виховання, варто мати на увазі єдність цілей і змісту виховання (морального, інтелектуального, трудового,

фізичного, естетичного тощо), формування управління моральними, духовними та пізнавальними процесами, підвищення ефективності методів і засобів виховання.

Важливою складовою системи виховання учнів є соціально-психологічне середовище, яке сприяє формуванню в учнів ставлення до навколишнього світу,

до людей, до самих себе, до діяльності людей і власного духовно-емоційного життя, пізнавальної активності високого світу почуттів, моральних переконань.

Засобом підвищення його ефективності слугує вдосконалення управління системою виховної роботи, змісту та організації виховної роботи в заклад освіти.

Процес виховання починається з цілепокладання. При цьому у формулюванні мети виховання потрібно враховувати насамперед мету загальнодержавної системи виховання – виховати нову генерацію молоді, яка

житиме і працюватиме у ХХІ столітті, освічену на рівні світових стандартів, духовно багату, спроможну забезпечити розвиток нашої країни. Глобальна мета виховання трансформується вчителями-вихователями в конкретну мету з урахуванням багатьох об'єктивних та суб'єктивних чинників, специфіки конкретного суб'єкта, на який спрямовується виховний вплив (учень, група учнів, учні класу, учні школи), навчального предмета і його потенційних виховних можливостей, рівня вихованості учнів, сформованості окремих рис характеру, стійких навичок свідомої дисципліни тощо.

У період розбудови національної освіти в нашій країні поршочерговим завданням освітніх закладів є створення такої системи виховання, яка спроможна забезпечити формування національної свідомості та самосвідомості молодого покоління, моралі й світогляду. «Національне виховання – це виховання дітей на культурно-історичному досвіді рідного народу, його традиціях, звичаях і обрядах. Національне виховання є конкретно-історичним виявом загальнолюдського гуманістичного і демократичного виховання» [5, с. 87]. На кожному етапі розвитку українське національне виховання інтегрувало кращі здобутки світової культури, які ввійшли до народних традицій і звичаїв, що стверджують добро, любов, красу, справедливість у всіх сферах життя.

Головна мета національного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнародних взаємовідносин, формування в молоді незалежно від національної належності особистісних рис громадян української держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної, правової, трудової та екологічної культури [72].

Освіта і виховання є найважливішими компонентами культури, яка в усьому світі розвивається на національній основі. Видатні філософи, етнографи, психологи і педагоги визнають, що виховання має чітко виражений національний характер. Так, К. Ушинський ствердив, що кожен народ має свою національну систему виховання, яка реалізується в національній системі освіти, покликаний виховувати носіїв і діячів рідної культури [61].

Зміст і характер національної системи навчання і виховання відображає економічні, політичні, філософські, географічні, етнографічні, психологічні особливості певного народу. Педагогіка народознавства включає такі основні компоненти, як рідна мова, народна педагогіка, народна етнопедагогіка, родовід, фольклорне виховання, педагогіка народного календаря, сімейно-побутова культура, народна символіка, емоційна культура, основи народної моралі, національна психологія, національний характер, національна самосвідомість, патріотизм, дружба народів, народний і науковий світогляд, розвиток дитячої творчості.

Взірцем плідного втілення ідей народної педагогіки в систему навчання і виховання є відомий педагог, наш співвітчизник, В. Сухомлинський. Народну педагогіку він розглядав як зосередження духовного життя народу, в якій розкриваються особливості національного характеру. Провідні ідеї виховання, визначені педагогом-новатором, і нині не втрачають своєї актуальності та враховуються в розробленні низки державних документів. Свідченням цього є загальні завдання виховання, визначені в «Концепції безперервної системи національного виховання», а саме:

- формування національної свідомості як однієї з найважливіших рис особистості громадянина України;
- формування високої духовності особистості;
- підвищення ефективності всіх засобів, методів і прийомів, координоване управління всіма відносинами, моральними і пізнавальними компонентами, технологічними процесами;
- широке поєднання освіти із включенням дітей у соціальну практику, нерозривний зв'язок науки і мистецтва виховання;
- підвищення загальної і педагогічної культури всіх учасників виховного процесу: педагогів та учнів, батьків, представників громадськості й виробництва

[19].

Зміст виховання учнів у процесі навчання та в позаурочний час з позицій системного підходу передбачає формування світогляду, громадянської

активності, дисципліни і культури поведінки, позитивної спрямованості на корисну працю, громадянської відповідальності, естетичної, економічної та екологічної культури, фізичної досконалості. Усі ці риси особистості учня формуються в навчальному процесі та в позаурочній навчально-виховній роботі

засобами реалізації відповідного змісту навчальних програм і курсів окремих предметів. Якщо будь-який компонент виховного аспекту уроку чи заходу недостатньо представлений у змісті матеріалу, завдання вчителя і вихователя полягає у здійсненні корекції відповідно до інноваційних джерел інформації.

Важливою умовою підвищення ефективності виховання учнів у позаурочний час є чітке планування роботи працівників школи, зокрема класного керівника, вихователя групи продовженого дня, вихователя школи-інтернату із залученням учителів-предметників (музичного мистецтва, образотворчого мистецтва, хореографії, фізкультури тощо); надання допомоги та здійснення стимулюючого контролю адміністрацією школи.

Вважаємо, що основи планування виховної роботи з учнями ЗЗСО полягають у такому:

- забезпеченні реалізації вимог відповідних державно-адміністративних та інструктивно-методичних документів;
- розробленні та дотриманні інноваційних концепцій виховання учнів в умовах державотворення України та реформування системи освіти;
- урахуванні змісту виховної проблеми школи, визначеної у плані роботи школи на навчальний рік;
- гармонізації реалізації функціональних обов'язків суб'єктів виховання (класний керівник, вихователь, керівник учнівського об'єднання) з метою і змістом виховання учнів;
- урахуванні вікових особливостей учнів різних ступенів навчання та рівня їхньої вихованості (організованість, дисциплінованість, моральні якості, активність тощо) [84].

Побудова виховного процесу на засадах системного підходу актуалізує проблему створення та управління розвитком виховних систем закладів

загальної середньої освіти. Виховну систему закладу загальної середньої освіти визначено як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених основних компонентів (виховна мета, концепція, завдання, суб'єкти (учні, педагоги, батьки), життєвий простір (системо-утворююча діяльність, спілкування, відносини, управління, самоуправління, взаємодія), що становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості, її життєздійснення у фізичній, психічній, соціальній і духовній сферах. Зазначимо, що виховна система школи – це школа як виховна система, власне, об'єкт, на базі

якого створюється виховна система, а не певна частина школи, це дає змогу поставити знак рівності між даними термінами. Процес виховання розуміється як педагогічне управління процесом формування і розвитку особистості.

Завдання виховної системи – інтегрувати всі виховні впливи в цілісний педагогічний процес, який забезпечує в конкретних соціально-педагогічних умовах реалізацію цілей і завдань виховання. Найбільш ефективними виступають саме гуманістичні виховні системи, що характеризуються ставленням до особистості, як до найвищої цінності на раціональному, емоційно-афективному рівні та, водночас, передбачають індивідуальний особистісно-

орієнтований підхід до учня. Становлення та розвиток виховної системи закладу освіти завжди є процесом інтеграційним. Однак інтеграція існує одночасно з протилежною тенденцією до дезінтеграції, зростання незалежності різних елементів системи, порушення взаємодії між ними. Розв'язання суперечностей

між інтеграційними і дезінтеграційними процесами – рушійна сила розвитку виховної системи. Про розвиток свідчить наявність якісних змін у системі чи підсистемах управління. Зокрема, соціальні системи орієнтуються на зростання показників підвищення успішності як результату діяльності, що отримують за рахунок якісних змін. За своїм змістом поняття «розвиток» – рух (взаємодія), під

час якого відбувається не лише зміна вже існуючих властивостей, стану системи, а виникають нові властивості, нова якість (сутність чогось), яких раніше не було. Традиційно виділяють два типи розвитку:

– розвиток у межах однієї форми існування (наприклад, поява нових ознак);

– розвиток, за якого відбувається перехід від однієї форми існування, від одного рівня структурної організації до іншого, вищого. Такий тип розвитку називають прогресивним. Процес розвитку, його характер і спрямованість

розглядаються через категорії «прогрес» і «регрес», що є співвідносними поняттями, сукупністю уявлень і слугують критеріями, мірилами розвитку. У найпростішій формі прогрес визначається як такий розвиток, внаслідок якого

виникає перехід від простого до складного, від вищого до нижчого. Однак

поняття «просто», «складне», «вище» і «нижче» можна пояснити лише завдяки одне одному, крім цього, вони не несуть у собі жодного наукового змісту. Варто враховувати той факт, що «складне» і «просто» часто не можуть бути критеріями

прогресивності чи регресивності розвитку. Збільшення складності в організації

системи нерідко призводить до втрати ефективності її функціонування, а

спрощення, навпаки, – підвищує надійність, посилює потенціал для подальшого розвитку. Прогресом визначається така зміна властивостей певної системи, за

якої відбувається збільшення функціональних можливостей, підвищення

ефективності функціонування, зростання ступеня незалежності існування від

впливу зовнішніх факторів. Прогресивний розвиток характеризує й те, чи відбувається збереження і накопичення потенціалу, можливостей для подальшого розвитку. У процесі розвитку виховної системи очевидно є

цілеспрямована зміна її цілей, змісту, методів, форм організації, управлінської

складової, спрямованої на досягнення якісно нових результатів у діяльності

закладу освіти. 98 Зміни в підсистемах закладу освіти, що розвивається, можуть

класифікуватися за різними ознаками. За ступенем радикальності можна

вирізнити глобальні, локальні й часткові зміни. Радикальні зміни охоплюють всю

структуру закладу загальної середньої освіти і мають реформаторський характер

чи всеосяжну модернізацію системи. Такі зміни частіше характерні для

авторських шкіл, де практикується відхід від класно-урочної системи чи інших

суттєво відмінних ознак чи процесів. За нашими спостереженнями, у закладах

освіти частіше використовують локальні зміни в окремих елементах системи (впровадження нового змісту навчання, нових технологій навчання, форм та методів навчально-пізнавальної діяльності та ін.). Часткові зміни не справляють

істотного впливу на цілісну систему, проте завдяки впровадженню хоч і не значних новацій, значно зростають показники освітнього процесу, підвищується

рівень мотивації педагогічного колективу до нового, що відрізняють школу від попереднього стану. За ступенем передбачуваності розрізняють спонтанні та планові зміни у виховній системі школи. Спонтанні зміни пропонуються як

вимушені заходи на протидію чи реагування на негативні чинники, частіше вони спричинені зовнішнім впливом. Управлінські дії спрямовані на впровадження

спонтанних змін, часто мають хаотичний, безсистемний характер, супроводжуються швидким реагуванням на вимоги часу, а тому й короткочасні

за дією. Планові зміни співвідносяться із системністю, послідовністю, цілеспрямованістю, мотиваційністю, готовністю до їх впровадження. За

характером ініціювання зміни поділяють на директивні й партисипативні. Директивні – нав'язуються «згори» й здійснюються переважно методом адміністрування без урахування думки колективу чи творчих груп. Такі зміни, як

правило, зумовлені зовнішніми вимогами, не враховують особливостей внутрішнього мотиваційного середовища, готовності педагогічного колективу й

пояснюються так званою об'єктивною необхідністю. Директивні зміни зазвичай можуть здійснюватися в короткі терміни, проте досягнуті результати є нестійкими.

Партисипативні зміни здійснюються шляхом зацікавленої участі педагогічних колективів чи групи творчих учителів у продукуванні цікавої ідеї,

розробленні шляхів, способів, форм її реалізації. Варто звернути увагу на те, що запровадження змін, особливо спонтанних, інколи може натрапляти на опір,

якщо вони входять у суперечність з об'єктивними і суб'єктивними інтересами як окремих педагогів, так і цілих груп усередині педагогічного колективу.

Причинами таких суперечностей частіше є консерватизм, пристосування до старої системи, неприйняття нового, нерозуміння значущості й сутності змін.

Наростання суперечностей часто стає корисним явищем, що спонукає до змін, стимулює процес розвитку та покращення іміджу закладу освіти, її конкурентності та прагнень до нового, перспективного. Процес розвитку виховної системи значною мірою визначається тим, що вона є самоорганізованою системою [57].

У результаті педагогічного управління виховною системою і процесами самоорганізації складаються закономірності її розвитку. Розвиток системи детермінується не лише об'єктивними, але й суб'єктивними факторами. Процес розвитку виховної системи дуже суперечливий і нелінійний. У ньому бувають спади, піднесення і досить тривалі періоди стабільності, для нього характерні й регресивні явища, коли система втрачає свої позитивні набутки в діяльності, у відносинах, творчості. Необхідно знати це й аналізувати причини і наслідки явищ, що відбуваються в системі.

Для побудови виховної системи необхідно, насамперед, сукупність цілей, що усвідомлені та сприйняті педагогічним колективом. Не викликає сумнівів точка зору науковців, про те, що яку особистість ми хочемо виховати, таку систему й необхідно створювати. У створенні виховної системи, досягненні її цілей визначальну роль здійснює ядро виховної системи – єдиний виховний

колектив (педагоги, учні, дорослі). Передумовами об'єднання колективу виступає єдність цілей, включення в спільну діяльність, гуманні стосунки всередині колективу. До шляхів створення колективу належать:

- формування ініціативних груп по моделюванню виховної системи, котрі забезпечують бачення сьогодення і майбутнього стану закладу освіти, його виховної системи;
- ознайомлення педагогів з теорією і практикою створення виховних систем, теоретичними і методичними основами проєктування образу випускника закладу освіти;
- вихід на колективи педагогів, батьків (обговорення розробок моделей і програм побудови виховної системи);

• включення учнів в розробку моделі виховної системи, способу школи і випускника;

• діагностику стану і результативності освітнього процесу, аналіз умов розвитку особистості школяра, визначення виховного потенціалу навколишнього середовища і способів його реалізації;

• створення ініціативної групи з числа вчителів, батьків і учнів, представників громадськості, здатної систематизувати і узагальнити інформацію та пропозиції.

Досить часто педагогічні колективи визначають, що вони збираються створювати і як це зробити, але найважливішим є питання заради чого створюється виховна система. Систему необхідно розглядати як засіб досягнення мети, засіб вирішення проблеми. Таке визначення системи не лише дає відповідь на питання для чого потрібна система але й орієнтує, що включати в склад системи, які властивості об'єкта будуть використані для досягнення мети. На думку науковців (В. Караковського, Л. Новикової та ін.) процес розвитку виховної системи є складним та суперечливим, йому властиві наступні закономірності:

– перевага внутрішньої детермінації процесу над зовнішньою; – наявність і вирішення протиріч між хаосом і упорядкованістю, новаціями і традиціями в життєдіяльності системи;

– випередження розвитку структури в порівнянні з функціями;

– виникнення криз, обумовлених неузгодженістю структури і функцій, що виражається в посиленні дезінтегруючих тенденцій;

– зміна основної системоутворюючої діяльності або зміна її змісту в результаті подолання кризи;

– збереження в життєдіяльності школи «зон неупорядкованості» [5].

До основних типів суперечностей, що виникають в процесі розвитку виховної системи, на наш погляд, належать суперечності:

– між особистістю й системою – включення людини в будь-які соціальні системи є специфічним, оскільки для людини за будь-яких змін дуже важко зберегти свободу й незалежність.

Бути елементом системи означає втратити частину своєї незалежності, тому що людина в системі пов'язана з виконанням загальних норм і певних функціональних обов'язків. Дитина може не приймати образу життя школи через різні причини. У педагога також можуть бути причини неприйняття концепції керівництва школи;

– між середовищем і системою – вплив середовища, що не відповідає сутності виховної системи, система ігнорує, заперечує або «перетворює», згідно власних потреб; стимулювати розвиток виховних систем може й зміна соціального середовища, наприклад, політична ситуація. Криза дитячих і молодіжних організацій, попередніх ідеалів руйнує виховні системи, які склалися в попередні роки. Однак даний фактор спонукає колективи шкіл самостійно формувати для себе ідеали й цінності, тобто виконувати ту роботу, яку до цього виконувала держава: – між ситуацією й системою – ситуація може бути розглянута як елемент виховної системи. Ситуація – це стан системи в певний проміжок часу, певний спосіб виявлення виховної системи в конкретних умовах. Досить часто виникають суперечності між ситуаціями, що виникають на уроці й у позаурочній діяльності. Педагоги відчують на уроках проблеми з дисципліною, інколи навпаки, навчальна діяльність на уроці дає більше можливостей для розвитку особистості.

У дослідженнях І. Єрмакова наголошується, що ефективність розвитку виховної системи залежить від правильного визначення етапів її розвитку, цілей і засобів педагогічної діяльності. Відповідно, науковець виокремлює наступні етапи: проектування системи, становлення системи, стабільне функціонування системи, завершення функціонування з суттєвим оновленням системи [13].

Зазначимо, що проєктний етап передбачає розробку моделі виховної системи закладу освіти, визначення концептуальних положень її створення та функціонування. Загалом, моделювання, як універсальний метод дослідження,

дає змогу адекватно і цілісно відтворити в модельних уявленнях сутність, найважливіші властивості, компоненти системи, одержати інформацію про її минуле, справжнє, майбутнє, визначити перспективи подальшого розвитку.

Дослідники В. Оржеховська і Т. Федорченко визначають наступні етапи створення та розвитку виховної системи:

– окреслення кола виховних проблем закладу освіти; – аналіз виявлених проблем та причин;

– розробка програми, шляхів реалізації, тактики вирішення проблеми, пошук ресурсів, залучення партнерів;

– реалізація програми дій, прогнозування перешкод, профілактико-корекційні дії.

– рефлексія – аналіз та оцінка результатів [23, с. 7].

Вивчення досвіду роботи шкіл, аналіз праць науковців дає змогу охарактеризувати основні етапи розвитку виховної системи, їх особливості, системо-утворюючі чинники. Загалом, виокремлюємо наступні етапи в розвитку виховної системи: становлення, стабільного розвитку, кризового періоду, оновлення системи чи її відмирання. Етапи становлення та розвитку виховної системи співвідносяться з стадіями розвитку учнівського колективу.

Усвідомлене формування та розвиток виховної системи потребує результативної управлінської діяльності на всіх етапах становлення та розвитку системи. На думку В. Караковського, виховна система це не лише певний стан,

але й процес, що потребує управління, самоуправління, саморегуляції та здійснюється на всіх основних етапах: становлення системи, відпрацювання структури і змісту діяльності, функціонування в оптимальному режимі, оновлення та перебудови [5].

Загальноприйнятим є визначення поняття «управління» як процесу переведення системи з одного якісного стану в інший у відповідності з метою

управління. Зокрема, Г. Єльнікова розглядає управління як особливий вид людської діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, який забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для

збереження і впорядкування її в межах заданих параметрів на основі закономірностей розвитку та дії механізмів самоуправління [12, с. 192].

Як зазначає Б. Гаєвський, «Процес управління є впорядкування системи, що здійснюється в системах, у яких існує мережа причиннонаслідкових залежностей, здатних у межах даної основної якості переходити з одного стану в інший» [8, с. 16].

Ефективність управління досягається за рахунок відповідної організації системи, під якою розуміють її структуру та спосіб функціонування. Загалом, управління розвитком виховної системи здійснюється завдяки конкретизації мети, цілей виховання, розширення основних видів життєдіяльності, запровадження інновацій у виховний процес, удосконалення діяльності підсистем, взаємодії з середовищем.

Теоретичну основу управління розвитком виховної системи визначає синергетика – наука, яка вивчає самоорганізовані системи. Науковці В. Караківський, Л. Новикова, Н. Селіванова, О. Соколова вважають головним враховувати природні властивості системи, її внутрішні якості, історію розвитку. Потрібні «невеликі впливи», котрі дадуть «великі результати». Еволюційний шлях постійно ускладнює систему: збагачуються цілі, стають різноманітними зміст діяльності, відношення, зв'язки, організаційні, керовані процеси.

Управління передбачає регулювання процесів становлення й розвитку системи; процесів взаємодії й взаємовпливу системи і розвитку особистості.

Даний аспект управління потребує пошуку шляхів оптимального включення кожного учня в процеси цілепокладання, сумісної творчої діяльності, вдосконалення міжособистісних і групових відношень, створення ситуацій, що спонукають до рефлексії, самопізнання, самореалізації.

Таким чином, управління виховною системою можна розглядати як трьох аспектний процес:

- управління створенням цілісної системи;
- укріплення її цілісності;

– корегуюче управління із включенням кожного учасника системи колективних справ і відношень.

Управління виховною системою має бути підпорядковане певним рівням.

На стратегічному рівні процес управління виховною системою закладу освіти підпорядкований директору, зборам (конференції) трудового колективу, педагогічній раді та піклувальній раді.

На тактичному рівні процес управління виховною системою підпорядкований заступникам директора з навчальної, виховної роботи, методичному об'єднанню класних керівників на чолі із головою об'єднання,

методистам. На даному рівні управління розробляється та реалізовується тактика виховного процесу, організовуються основні дії щодо реалізації основних напрямків функціонування виховної системи закладу, планується робота з основних напрямів реалізації виховних технологій, розробляються та затверджуються конкретні заходи.

Оперативний рівень управління виховною системою підпорядкований вчителям, соціальним педагогам-вихователям, психологам, педагогам-організаторам, керівникам гуртків та ін. На даному етапі розробляється організаційно-методичне забезпечення освітнього процесу, розробляються та

проводяться конкретні заходи з реалізації виховних технологій, корегується план роботи закладу освіти.

На рівні самоврядування процес управління виховною системою підпорядкований активним членам органів учнівського самоврядування – шкільний парламент, старостат, виконавчі об'єднання, сектори, міністерства та ін. Вивчення досвіду роботи шкіл, аналіз праць науковців засвідчує, специфічні особливості управління виховною системою закладу освіти на основних етапах її (системи) розвитку.

Загальний розвиток виховної системи, на думку А. Макаренка, відбувається за попереднім планом: від авторитарно-вимогливого тону до робочого самоуправління [20].

Перший етап – становлення системи – може відбуватись одночасно із створенням закладу освіти або вже в діючому закладі, в якому ще не створено виховну систему. На етапі становлення системи виникають оригінальні ідеї у педагогів, формулюється мета виховної системи, визначаються цілі та орієнтири в організації виховного процесу. Розробляється теоретична концепція, моделюється структура виховної системи, встановлюються зв'язки між компонентами. Відбувається оцінювання пройденого шляху, перегляд педагогічних позицій, головна мета формування колективу однодумців на основі нового педагогічного мислення, започаткування традицій, правил життя, стилів спілкування.

Основними методами становлення виховної системи на даному етапі є методи переконання, вимоги, перспективи. Взаємодія з середовищем здійснюється стихійно, в цілому система характеризується розрізненістю, автономністю діяльності її компонентів, може виникати тимчасова дисгармонія. Відчуття приналежності до колективу системи властиве переважно активу. В управлінні розвитком виховної системи переважають адміністративно-організаційні аспекти, відсутня єдність педагогічних дій.

Управлінська діяльність, зокрема, ділові, професійні та людські якості, авторитет керівника мають провідне значення. Створення будь-якої системи зумовлене прагненням її елементів до впорядкованості, цілісності. На етапі становлення системи інтеграція сприяє створенню розвиваючого середовища, засвоєння норм, способів діяльності та спілкування. Інтеграція системи співіснує з тенденцією до дезінтеграції; розв'язання протиріч між процесами інтеграції та дезінтеграції є рушійною силою розвитку виховної системи. Інтеграція насамперед проявляється в згуртованості колективу, стандартизації ситуацій, стосунків, дезінтеграція в порушенні стабільності, зростанні індивідуальних та групових відмінностей, руйнуванні елементів системи. Як стверджує Л. Новикова, наступний етап – стабільного розвитку виховної системи розпочинається через 5 – 6 років з початку її створення [22]. Даний етап передбачає відпрацювання та закріплення досягнутого, структури системи,

розвитку колективу, органів самоуправління; визначення системоутворюючих видів діяльності. В учасників системи виникає прагнення більше часу проводити разом; розвивається ініціатива і самостійність, пріоритетні напрями функціонування системи; відпрацьовуються найбільш ефективні форми і методи виховання, зароджуються колективні традиції. Як справедливо наголошував А.

Макаренко, ніщо так не з'єднує колектив як традиція [20]. Вони можуть бути фундаментальними, основними власне, системоутворюючими для даної системи та існують до того часу, до якого існує система; певні традиції стають формальними, зникають. Традиції у виховній системі накопичуються,

акумулюються і відтворюються новими учасниками. Водночас, виховна система потребує інновацій спрямованих на оновлення, вдосконалення та розвиток системи. На наш погляд, важливе значення мають інновації, спрямовані на вдосконалення виховної системи школи, наприклад, розширення видів

діяльності учасників системи, оновлення її ціннісних характеристик, створення розвивального простору, виховних центрів. Відповідно, необхідним є виважений підхід щодо впровадження інновацій та збереження традицій, що є «візитною картою» виховної системи. Педагогічний колектив позитивно оцінює переваги

впорядкованої системної виховної діяльності, значення взаємної відповідальності в досягненні спільних успіхів, однак, учнівський і педагогічний колектив на даному етапі не становить єдиного колективу.

Вважаємо, що управління розвитком виховної системи необхідно здійснювати в наступних аспектах:

- управління виховною системою, як єдиним цілим;
- управління компонентами системи, з урахуванням їх своєрідності;
- управління взаємодією компонентів, що забезпечує особистий розвиток учасників системи.

Висновки до розділу 3

Встановлено, що удосконалення системи виховної роботи у закладі загальної середньої освіти відповідно до сучасних вимог передбачає:

> під час визначення цілей та завдань виховної системи закладу загальної середньої освіти узгодження сучасних соціально-освітніх вимог до особистості майбутнього фахівця з індивідуальними запитами та інтересами;

> досягнення координації зусиль усіх суб'єктів виховного процесу, забезпечення узгодженості в їх роботі; створення та розвиток виховуючого середовища закладу загальної середньої освіти, що є освітнім і культурним простором, й орієнтоване на формування творчого потенціалу і духовно-моральних цінностей особистості учня;

> створення організаційно-педагогічних умов для максимальної реалізації творчого потенціалу та самовдосконалення учнів закладу загальної середньої освіти;

> збільшення свободи вибору діяльності всіма суб'єктами виховного процесу;

> професійний підхід до здійснення виховної роботи;

> професіоналізації всіх елементів виховної системи закладу загальної середньої освіти.

Основним показником ефективності виховної роботи є максимально можливе розширення особистісного простору, що передбачає розвиток інтересів учнів, можливість випробувати себе в самих різноманітних сферах діяльності, засвоїти досвід різних міжособистісних відносин та оволодіти широкими соціальними функціями, що і характеризує процес становлення особистості.

ВИСНОВКИ

НУБІП України

На підставі теоретичного аналізу наукових джерел з'ясовано, що виховний процес у закладі загальної середньої освіти спрямований на формування громадянина України як активної, творчої особистості, з вихованням у нього національної свідомості, високої духовності, інтелігентності, розвинутого почуття прекрасного, забезпечення належної ролі сім'ї у вихованні дітей. Зміст, організація, форми та методи виховної роботи в закладі загальної середньої освіти підпорядковуються реальному визнанню особистості учня як головної

НУБІП України

мети виховної діяльності та спрямовані передусім на формування громадянської зрілості – системи дійового ставлення особистості до Батьківщини, суспільства, держави, природи. Встановлено, що система виховної роботи закладу загальної середньої освіти – це комплекс цілей, взаємин, що виникають в процесі діяльності між її учасниками виховного процесу, управлінських дій педагогів та учнів, впливу соціального, предметного і природного середовища. Виховну систему школи визначаємо як комплекс взаємопов'язаних та взаємозумовлених основних компонентів (виховна мета, цілі, завдання, суб'єкти, діяльність і спілкування, взаємини, взаємодія, життєвий простір), яка становить цілісну соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості. Для побудови виховної системи необхідно, насамперед, сукупність цілей, які усвідомлені та сприйняті педагогічним колективом. Досить часто педагогічні колективи визначають, що вони збираються створювати і як це зробити, але найважливішим є питання заради чого створюється виховна система.

НУБІП України

Визначено, що управління – це особливий вид людської діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, який забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для збереження і впорядкування її в межах заданих параметрів на основі закономірностей її розвитку та дії механізмів самоуправління. Організація управління виховною роботою потребує системної та послідовної взаємодії всіх суб'єктів управління,

НУБІП України

соціально-педагогічну структуру і забезпечує у процесі свого функціонування та розвитку становлення, реалізацію і самореалізацію особистості. Для побудови виховної системи необхідно, насамперед, сукупність цілей, які усвідомлені та сприйняті педагогічним колективом. Досить часто педагогічні колективи визначають, що вони збираються створювати і як це зробити, але найважливішим є питання заради чого створюється виховна система.

НУБІП України

Визначено, що управління – це особливий вид людської діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, який забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для збереження і впорядкування її в межах заданих параметрів на основі закономірностей її розвитку та дії механізмів самоуправління. Організація управління виховною роботою потребує системної та послідовної взаємодії всіх суб'єктів управління,

НУБІП України

Визначено, що управління – це особливий вид людської діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, який забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для збереження і впорядкування її в межах заданих параметрів на основі закономірностей її розвитку та дії механізмів самоуправління. Організація управління виховною роботою потребує системної та послідовної взаємодії всіх суб'єктів управління,

НУБІП України

Визначено, що управління – це особливий вид людської діяльності в умовах постійних змін внутрішнього та зовнішнього середовища, який забезпечує цілеспрямований вплив на керовану систему для збереження і впорядкування її в межах заданих параметрів на основі закономірностей її розвитку та дії механізмів самоуправління. Організація управління виховною роботою потребує системної та послідовної взаємодії всіх суб'єктів управління,

зокрема директора, заступника директора з виховної роботи, педагогів, класних керівників та ін. Умовою успішного управління виховною роботою закладу освіти є узгодженість структури кожного виховного заходу, вмале поєднання всіх напрямків роботи школи з роботою соціально-психологічних служб, бібліотек, гуртків, факультативів, спортивних секцій, ради школи, батьківських комітетів різних класів та громадськості. Управління розвитком виховної системи здійснюється завдяки конкретизації мети, цілей виховання, розширення основних видів життєдіяльності, запровадження інновацій у виховний процес, удосконалення діяльності підсистем, взаємодії з середовищем.

1. На підставі дослідження системи виховної роботи закладу загальної середньої освіти №80 м. Києва встановлено, що виховна робота в закладі у 2022-2023 навчальному році здійснювалася відповідно до Законів України «Про Освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, основних аспектів Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа», Методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах, Програми «Основних орієнтирів виховання учнів 1-11 класів загальноосвітніх навчальних закладів України» (Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 31.10.2011 року № 1243), листа Міністерства освіти України від 10.08.2022 року №1/9105-22 «Щодо організації виховного процесу в закладах освіти 2022-2023 н. р.». Зміст виховної діяльності у закладі будувався у відповідності до визначених ключових ліній:

1. ціннісне ставлення до себе;
2. ціннісне ставлення до сім'ї, родини, людей;
3. ціннісне ставлення особистості до суспільства і держави;
4. ціннісне ставлення до праці;
5. ціннісне ставлення до природи;
6. ціннісне ставлення до культури і мистецтва.

Пріоритетною метою у вихованні здобувачів освіти у 2022-2023 навчальному році було формування громадянина, патріота своєї держави, інтелектуально розвиненої, духовно і морально зрілої особистості, готової протистояти ворогам Батьківщини та асоціальним впливам, вміння вирішувати особисті проблеми, творити себе і оточуючий світ; становлення творчої особистості, яка володіє навичками та компетентностями, готової навчатись протягом усього життя, вибирати та оновлювати професійний шлях самостійно, розвиток здібностей, обдарувань і талантів, активне застосування освітніх інновацій для підготовки конкурентноспроможного випускника.

На підставі вивчення особливостей управління системою виховної роботи в закладі загальної середньої освіти №80 м. Києва встановлено, що успіх системи виховної роботи, значним чином залежить від якості управління нею. А результативність управління, в свою чергу, залежить від реалізації концептуальних основ керівництва. Уміння точно і діагностично правильно визначити мету і завдання, глибоко усвідомити їх, оцінити обставини, в яких буде проводитись робота, обрати найбільш доцільну структуру, зміст, форми і методи, науково та обґрунтовано спланувати роботу і на високому рівні її реалізувати. – це ті найважливіші вимоги, які ставляться перед керівником

вищого навчального закладу. Управління системою виховної роботи у закладі загальної середньої освіти є складним, циклічним, цілеспрямованим процесом, у ході якого суб'єкти виховної роботи виконують низку управлінських операційних функцій, як-от: планування, організації, координування, аналізу, контролю, оцінювання, коригування, прогнозування, що сприяє конкретизації і досягненню цілей виховання. Контроль за виконанням річного плану виховної роботи, а відповідно й виховної системи школи здійснюється згідно з циклограмою внутрішкільного контролю за організацією виховної роботи, яка складається відповідно до річних планів школи, класних керівників, результати якого знаходять відображення у наказах по закладу, аналітичних довідках, інших робочих документах.

Встановлено, що формування та розвиток виховної системи потребує результативної управлінської діяльності на всіх етапах становлення та розвитку системи. Підвищенню результативності виховної роботи в закладі загальної середньої освіти сприяє вдосконалення нових форм роботи, пошук нових систем виховання, впровадження розвиваючих технологій. Системний підхід до реалізації системи виховання в школі не може бути забезпечений виключно засобами виховної діяльності, одного предмету чи навчального курсу. Більш ефективним є включення компонентів виховання у тематику різних шкільних предметів і позакласних виховних заходів, а також відповідна організація укладу шкільного життя.

2. На підставі проведеного дослідження розроблено наступні основні рекомендації, спрямовані на вдосконалення управління системою виховної роботи в закладі загальної середньої освіти, які передбачають:

- організацію виховного процесу в класному колективі та в роботі з батьками на засадах проєктної педагогіки;

- створення програми виховання для окремого класу з урахуванням індивідуально-педагогічних можливостей класних керівників, батьків, а також - результатів вивчення рівнів фізичного, соціального, психічного та духовного

розвитку учнів;

- змістове наповнення програми виховання з урахуванням вікових особливостей учнів;

- задоволення базових потреб особистості вихованця (фізіологічних потреб, потреби в безпеці, любові та прихильності, визнанні та оцінці, в самоактуалізації) в умовах окремого закладу;

- реалізацію у процесі роботи особистісно орієнтованого, діяльнісного, системного, творчого та компетентнісного підходів до організації виховного процесу в шкільному та класному колективах;

- оптимальне поєднання форм організації виховної роботи: індивідуальної, групової, масової;

- створення належних умов для особистісного зростання кожного вихованця (створення ситуацій успіху та підтримки), його психолого-педагогічний супровід;

- співпрацю з органами учнівського самоврядування, дитячими громадськими організаціями;

- інтеграція зусиль батьківської громади, позашкільних закладів, представників державної влади, громадських та благодійних організацій, правоохоронних органів та установ системи охорони здоров'я.

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова, О.Є. (2018). Словник базових понять з курсу «Педагогіка»: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів: вид. 2-ге, доп. і перероб. Житомир: Вид-во ЖДУ імені Івана Франка.
2. Антонюк В. Інтеграція вищої освіти України в європейський освітній простір/для розвитку людського капіталу. *Журнал європейської економіки*. 2021. Т. 20. № 3 (78). С. 573–595.
3. Бабкіна М. (2018). Наукові підходи до організації процесу громадянського виховання молоді. *Педагогічні науки: Теорія, історія, інноваційні технології*. 4 (58) 430–438.
4. Балицька, І. М. (2018). Психолого-педагогічні аспекти взаємодії вихователя дошкільного закладу з батьками вихованців [Електронний ресурс] URL: <http://www.apppsychology.org.ua/data/jrn/v4/i16/4.pdf>
5. Батрун, І. В. Виховання на цінностях в працях В. Сухомлинського та І. Бега. *Укр. психол.-педаг. наук. збірник*. 2020. № 20. С. 5–8.
6. Батьківство в радість: Тренінговий курс з формування батьківської компетентності / Автори-упорядники: Г.М. Лактіонова, І.Д. Зверева. – Вид. 2-е, перероб. та поповн. К.: Фенікс, 2009. 360 с. URL: <https://sivotstv.net/upload/iblock/440/440/29af14a8eded75da5832ee8f3fe16.pdf>
7. Батьківські збори : шляхи до партнерства та співпраці: методичний посібник для вчителів початкових класів / уклад. : О. В. Пагава, Я. О. Чернишова. Харків/«Друкарня Мадрид», 2018. 96 с.
8. Безбородих С.М. Теорія і методика виховання молодших школярів : навч.-метод. посіб. Старобільськ : Вид-во ДЗ «ІНУ імені Тараса Шевченка», 2019. – 246 с.
9. Бег І. Д., Черна К. І. Національна ідея у становленні громадянина-патріота України (програмно-виховний контекст). Черкаси, 2019. 40 с.

10. Бікі, І. & Якимович, Т. (2019). Компетентнісний підхід до підготовки майбутніх педагогів дошкільної освіти. *Педагогічні інновації у фаховій освіті* Ужгород, 10.

11. Болотіна О. Доповідь «Педагогіка партнерства» як один із факторів ефективної взаємодії учасників освітнього процесу. URL: <https://vseosvita.ua/library/dopovid-pedagogika-partnerstva-ak-odin-iz-faktoriv-efektivnoi-vzaemodii-ucasnivkiv-osvitnogo-procesu-76309.html>

12. Братко М.В., Козир М.В. Педагогічна інноватика: навчально-методичний посібник. К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2021. 272 с.

13. Ваврецьок С. А. Вплив процесу євроінтеграції на підготовку молоді в системі вищої освіти України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 24. С. 75-78.

14. Васенко В. Використання основних засад європейського досвіду підготовки майбутніх фахівців закладів початкової освіти в Україні. *Теоретична і дидактична філологія. Сер. «педагогіка»*. 2018. Вип. 27. С. 44-54.

15. Великий глумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол.ред. В.Т. Булес. К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. 1440 с.

16. Взаємодія в школі: 6 прикладів змін через партнерство. URL: <https://nvs.dfo.ua/news/dlva-osvityan-stvorvly-posibnyk-pro-pedagogiku-partnerstva-i-praktyku-dobrochesnosti/>

17. Виноградова В. Є. Вплив середовища на розвиток особистості та її творчих здібностей. *Теорія і практика сучасної психології. Запоріжжя*, 2019. №3. С. 28 – 33.

18. Виноградова В. Є. Вплив середовища на розвиток особистості та її творчих здібностей. *Теорія і практика сучасної психології. Запоріжжя*, 2019. №3. С. 28 – 33.

19. Виноградова В. Є. Методологічні проблеми дослідження творчих здібностей у вітчизняній та зарубіжній психологічній науці. *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України*. К.: Видавництво «Фенікс», 2019. Т. XII, Вип. 25. С. 55 – 64.

20. Виноградова В. Є. Освіта як фактор розвитку творчих здібностей особистості. Теорія і практика сучасної психології. Запоріжжя. 2018. №5. С. 240 – 244.

21. Виноградова В. Є. Суб'єкт – суб'єктна взаємодія як фактор розвитку творчих здібностей особистості. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. К.: Видавництво «Фелікс», 2019. Т. XII, вип. 26. С. 65 – 75.

22. Виноградова В. Є. Формування таланту К.Д. Ушинського. Теорія і практика сучасної психології. Запоріжжя. 2019. №2. С. 182 – 185.

23. Виховна інноватика Василя Сухомлинського / І. Д. Бех // Початкова шк. 2020. № 1. С. 1 – 3.

24. Газина І. О. (2018). Формування першоснов національної самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної музики (Дис. канд. пед. наук). Київ.

25. Говорити з батьками. Польський досвід педагогіки партнерства. URL: <https://hus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-polskyi-dosvid/>

26. Гончар, Л.В. (2018). Теоретико-методичні засади формування батьківсько-дитячих взаємин. (Дис. докт. пед. наук). Інститут проблем виховання НАПН України, Київ.

27. Гулестон, Марк. Я чую вас наскрізь. Як порозумітися будь з ким. К.: Мовеліт-Bizz, 2018. 264 с.

28. Гулай О.І., Мороз І.А., Фесюк В.О. Мотиваційні фактори вибору майбутньої спеціальності // Наук. записки. Сер.: Пед. науки. 2021. № 198.

29. Дитина: Освітня програма для дітей від двох до семи років. (2020) К.: Київ. ун-т ім. Е. Грішченка.

30. Дмитренко, К. А. (2018). Звичайні форми роботи – новий підхід розвиваємо ключові компетентності. Методичний посібник. Харків: ВГ

«Основа»
31. Духовність особистості: методологія, теорія і практика : зб. наук. пр. / Східноукр. нац. ун-т ім. В. Даля, Н.-д. ін-т духовного розвитку людини,

[редкол.: Шевченко Г. П., Алфімов В. М., Бех І. Д. та ін.]. – Северодонецьк : Вид-во СХУ ім. В. Даля, 2021. Вип. 1 (100). 316 с.

32. Журба, К. О. Теоретико-методичні засади виховання смисложиттєвих цінностей у школярів основної і старшої школи : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.07 «Теорія і методика виховання» / Журба Катерина Олександрівна, [наук. консультант Бех Іван Дмитрович]; Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2019. 30 с.

33. Зростаюча особистість у психометодичних контурах / І. Бех // Методист. 2020. № 5. С. 16–27.

34. Ілляхова М. В. Креативні практики в освіті : спецкурс. К.: Агроосвіта, 2019. 159 с.

35. Квас О. & Волошин С. (2018). Формування патріотичної вихованості учнів початкової школи засобами музейної педагогіки. Молодь і ринок. 11 (166), 18–22.

36. Ковальчук В. А. Освітньо-виховні системи закладів середньої освіти: навчально-методичний посібник. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 120 с.

37. Кравчинська Т. Розвиток дошкільної освіти у вітчизняній літературі : концептуальні засади. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. Випуск № 67. 2019. С. 136–139.

38. Кравчинська Т. Формування громадянської компетентності педагога нової української школи. Вісник післядипломної освіти : зб. наук. праць. НАПН України ДЗВО «Ун-т менедж. освіти» Київ. Юстон. 2019. Вип. 8(37) С. 74–88.

39. Круглий стіл «Актуальні проблеми сучасної освіти і наука». 9 жовтня 2019 р. / Новий Колегіум. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://nure.ua/branch/zhurnal-noviy-kolegium/zahodi>

40. Культура добросусідства. Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно. Програма та методичні рекомендації / [редактори-укладачі

: О. В. Аніщенко, М. А. Аралжионі, А. І. Гусєв, В. І. Потапова]. Київ: ТОВ «Прометей», 2019. 544 с.

41. Машенко Л.М. М12 Теорія і методика виховання : навчальний посібник. Вид. 3-тє, доп., перероб. – Київ : ЦП «Компринт», 2019. 319 с.

42. Меморандум співпраці між усіма учасниками освітнього процесу: педагогами, учнями та батьками URL: <https://nvs.org.ua/memorandum/>

43. Міжвікові перетворення і ціннісні градації особистості, що зростає / І. Бєх // Методист. 2020. № 11/12. С. 64-77.

44. Мудрі думки про виховання / І. Бєх // Методист. 2020. № 11/12. С. 76-77.

45. Нова українська школа: організація взаємодії з батьками учнів початкової школи. навч. метод. посіб. / Т.М.Бабоко, О.В. Бандах, А.В. Вознюк / Г.А. Коломієць, Л.Г. Кудрик, О.М. Мельник. К.: Видавничий дім «Освіта», 2020. 208 с.

46. Нові підходи до управління освітнім закладом в умовах реформування освіти : методичний посібник для керівників закладів загальної середньої освіти / уклад. : Л. М. Михайлова, Л. М. Савенко, В. С. Стасюк. Харків : «Друкарня Мадрид», 2018. 98 с.

47. Особистість на виховній шкалі духовності / Бєх І. Д. // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: зб. наук. пр. Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2020. Вип. 24, кн. 1. С. 49-70.

48. Особистість у ціннісному зростанні / І. Д. Бєх // Сучасний інноваційний процес: сутність та інноваційний потенціал: матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2019 рік. Івано-Франківськ, 2020. Вип. 8. – С. 7-11.

49. П'ять принципів виховання по-новому. URL: <https://osvitoria.media/experience/p-yat-pryntsypiv-vyhovannya-po-novomu>

50. Партнерське коло "Open Space". Як школа в Херсоні змінилася через взаємодію URL: <https://nus.org.ua/articles/partnerske-kolo-open-space-yak-shkola-v-hersoni-zminyvasya-cherez-vzavemodivuu/>

51. Педагогіка партнерства – основні ідеї, принципи та сутність. Кравчинська Т.

C. URL: https://lib.iffa.gov.ua/707221/1/%D0%9A%D1%80%D0%B0%D0%B2%D1%87%D0%B8%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%BC_%D1%82%D0%B5%D0%B7%D0%B8.pdf

52. Петронговський, Р. Р. (2002). Формування патріотизму старшокласників у позанавчальній виховній діяльності. (Автореф. дис. канд. пед. наук). Київ.

53. Печарєва С. В. Управління інноваційним розвитком дошкільного закладу освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06. Х., 2009. 322 с.

54. Пономарьова Г. Практикум із методики організації виховної роботи в закладах вищої освіти : навч. посібник / Г. Пономарьова, І. Ренко, В. Озарченко ; Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради. – Харків, ТВО «ТО Ексклюзив», 2018. – 153 с.

55. Прищак, М. Д. П 77 Педагогіка, психологія та методика викладання у вищій школі: курс лекцій / М. Д. Прищак, О. Б. Залобівська. Вінниця : ВНТУ, 2019. 150 с.

56. Програма «Нова українська школа» у поступі до цінностей. Київ, 2018. 40 с. URL: http://osvitakoms.at.ua/Dokumentu/2019-2020/programa_u_postupi_do_cinnostej.pdf

57. Протидія булінгу в закладі освіти: системний підхід. Методичний посібник. / Андрєєнкова В.Л., Мельничук В.О., Калашник О.А. К.: ТОВ «Агентство «Україна», 2019. 132 с.

58. Пуховська Л. Проектна діяльність майбутніх фахівців в умовах стрімких змін: актуальність, основні поняття і визначення/ Розвиток професійної культури майбутніх фахівців: виклики, досвід, стратегії, перспективи. зб.

матеріалів ІV Міжнар. наук.- прак. конференції, 7 квітня 2020 р. Київ: Університет ДФС України, 2020. С. 107-109.

59. Пуховська Л. Тенденції розвитку проектної діяльності в закладах професійної освіти і навчання в країнах ЄС/Актуальні проблеми технологічної і професійної освіти: Матеріали ІІ Міжнародної науково-практичної конференції (14 травня 2020 р.). Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка 2020. С. 59-60.

60. Пуховська Л. Розвиток проектної діяльності закладів професійної освіти і навчання в країнах ЄС: спільність та відмінності/Педагогічна компаративістика і міжнародна освіта 2020: глобалізований простір інновацій: Матеріали ІV міжнар. наук.- практ. конференції / НАПН України, Ін-т педагогіки НАПН України, за заг. ред. О. І. Локшиної (Україна, м. Київ, 28 трав. 2020 р.). Київ; Біла Церква: Авторитет, 2020. С. 383-384.

61. Рейпольська, О. Д. Теоретико-методичні засади формування у дошкільників ціннісного самоствавлення : автореф. дис. ... д-ра пед. наук : [спец.] 13.00.08 «Дошкільна педагогіка» / Рейпольська Ольга Дмитрівна ; [наук. консультант Бех Іван Дмитрович] ; Ін-т проблем виховання НАПН України. Київ, 2021. 40 с.

62. Скрипник М.І. (2018) Дитинство за часів перемін: як не боятися залучати концепції дитинства в програми підвищення кваліфікації педагогів. Методист. 2018. № 6. С. 24-33. <https://lib.iitta.gov.ua/710730/>

63. Скрипник М.І. (2018) Модернізація національної освіти ХХІ століття: проблема суб'єктності // Методист. 2018. № 2. С. 28 – 33. <https://lib.iitta.gov.ua/709944/>

64. Створення системи служб порозуміння для впровадження медіації за принципом «рівний-рівному/рівна-рівній» та вирішення конфліктів мирним шляхом у закладах освіти. К.: ФОП Нічога С.О. 2018. 174 с.

65. Стратегія національно-патріотичного виховання до 2025 р. [Електронний ресурс] URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/932-2020-п#Text>

66. Стрількова Т.О., Лебедєв Є.О., Царапов В.В. Актуальні проблеми викладання стохастико-детермінованих методів обробки сигналів та зображень

в оптикоелектронних системах // VIII International Conference on Optoelectronic Information Technologies 'Photonics-ODS', 2018. С. 56.

67. Стрількова Т.О., Фролова Н.О., Стороженко І.І., Ромоданова Е.О.

Вплив інформаційних технологій на якість сучасної фармацевтичної освіти // Pedagogica. Nowoczesne badania podstawowe i stosowane. Sopot, 29.04 — 30.04.2017. P. 62–63.

68. Стрількова Т.О., Шмідт А.О. Вплив інформаційних цифрових

технологій на якість сучасної технічної освіти // XVIII Міжнар. наук.-практ. конф. «Побудова інформаційного суспільства: ресурси та технології». Київ, Міністерство освіти і науки. 19–20 вересня, 2019. С. 293–296.

69. Сучасна освіта на шляху досконалості / І. Бех // Рідна шк. 2021. №

1/2. С. 32–37.

70. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал.

Вип. 8 : Матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2019 рік / [за ред. І. Д. Бежа, Р. В. Малиношевського]. Івано-Франківськ, 2020. 332 с.

71. Сучасний виховний процес: сутність та інноваційний потенціал.

Вип. 7 : матеріали звіт. наук.-практ. конф. Ін-ту проблем виховання НАПН України за 2018 рік / [за ред. І. Д. Бежа, Р. В. Малиношевського]. Івано-Франківськ : НАПН, 2019. 280 с.

72. Теорія і методика викладання в вищій школі. Конспект лекцій з

навчальної дисципліни [Електронний ресурс] : навч. посіб. для підготовки докторів філософії очної форми навчання, які навчаються за спеціальністю 133 –

«Галузеве машинобудування» / КПІ ім. Ігоря Сікорського; уклад. І. О. Казак. Електронні текстові данні (1 файл: 1,37 Мбайт). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018. 116 с.

73. Тимошко Г. М. Теоретико-практичні засади управління розвитком

творчого потенціалу педагогічного колективу. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Сер. Педагогічні науки. 2017. Вип. 142. С. 175–181.

74. Управління закладами освіти: теорія, історія, практика : колективна монографія [Безлюдна Н. В., Бойченко В. В., Бялик О. В., Гагарін М. І. та ін.] / за заг. ред. О. Л. Кірдан. Умань : Візаві, 2020. 290 с.

75. Фізико-математична освіта : наук. журнал. Вип. 1 (15). Ч. 2. / Сумський держ. пед. ун-т імені А.С. Макаренка ; фізико-математичний факультет ; редкол.: О.В. Семеніхіна (гол. ред.) [та ін.]. Суми : СумДПУ ім. А.С. Макаренка, 2018. 62 с.

76. Філософський енциклопедичний словник / редкол.: В. Шинкарук та ін.; НАНУ, Інститут філософії ім. Г.С. Сковороди. Київ: Абрис, 2002. 742 с.

77. Формування вищих смислів зростаючої особистості у процесі засвоєння духовної спадщини українського народу / І. Д. Бех // Україно моя вишивана : етикокультурний та освітньо-виховний потенціал української вишиванки : зб. тез Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф., 21 трав. 2020 р. / за наук. ред. Н. І. Богданець-Білокаленко. Київ : Пед. думка, 2020. С. 12– 13.

78. Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід: збірник тез II Міжнародної науково-практичної конференції 18-19 червня 2020 року, м. Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка. Ред. кол.: Морська Н. Л., Поперечна Г. А., Литвин Л. М. Тернопіль: Вектор, 2020. 130 с.

URL: <http://dspace.wnu.edu.ua/bitstream/716497/42152/1/%D0%A2%D0%9D%D0%9F%D0%A3.pdf>

79. Ціннісні орієнтири сучасної української школи.
URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Present%20asia-Roman-Stesichin.pdf>

80. Цінності в школі – від глукої оборони до навігації в незвіданому URL: <https://nus.org.ua/view/tsinnosti-v-shkoli-vid-gluhoji-obrony-do-navigatsiyi-v-nezvidanomu/>

81. Цюняк О. Професійна підготовка майбутніх вчителів початкових класів в умовах цифрової трансформації освіти : монографія. Івано-Франківськ : Кушнір Г.М., 2021. 316 с.

82. Частнікова А. Г. (2017). Живи, Україно, живи для краси! Національно-патріотичне виховання в ДНЗ. Старший вік. Харків: Вид. група «Основа».

83. Чаусова Т. В. Особливості формування мотиваційної сфери навчання підлітків/ Т. В. Чаусова // 2018 Вісник післядипломної освіти :зб. Наук. пр. / НАПН України ДВНЗ «Ун –тменедж. Освіти»; голов ред. В.В. Олійник; редкол.: О.Л. Ануфрієва та ін.- Київ : Юстон, 2018. Вип.6 (35). 136 с. (Серія «Соціальні та поведінкові науки). с. 121 – 131

84. Чаусова Т. В. Вплив тривожності на самооцінку у дітей молодшого шкільного віку/ Т. В. Чаусова // Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2018. Випуск 3. С. 159 – 164

85. Як організувати патріотичне виховання. 30 ідей, порад і ресурсів. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-organizuvat-patriotychnе-vyhovannya-30-idej-porad-i-resursiv/>

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України

НУБІП України